

LIHTSALT JA ARUSAADAVALT: ISIKUANDMETE TÖÖTLEMINE ANDMEANALÜÜTIKAS

17. juuni 2021
advokaat Margot Maksing

Koolitus toimus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel Euroopa Liidu struktuuritoetuse toetuskeemist „Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine”, mida viib ellu Riigi Infosüsteemi Amet ja rahastab Euroopa Regionaalarengu Fond.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Margot Maksing

andmekaitseametnik,
advokaat

M +372 53 44 03 24
E margot.maksing@walless.com

KOOLITUSE KAVA

- **9.30 kuni 11.30 esimene loeng** – sissejuhatus, õigusliku aluse valik, sh isikuandmete eriliikide töötlemisel, andmete eesmärgipärane kasutamine
- **Paus** ca 30 minutit
- **12.00 kuni 14.00 teine loeng** – mõjuhinnangu läbiviimine, lõimitud andmekaitse ja vaikimisi andmekaitse, andmesubjektide õigused.

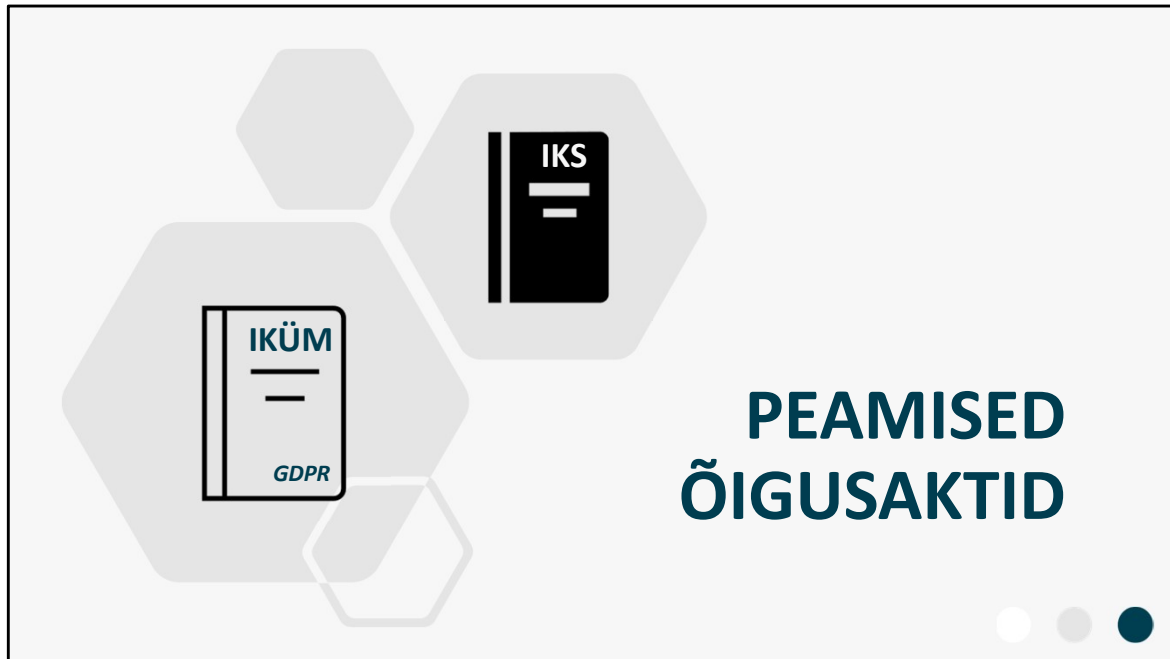
Advokaadibüroo WALLESS advokaat Margot Maksing on spetsialiseerunud andmekaitse ja IT-õigusega seonduvate küsimuste lahendamisele ning lepinguõigusele. Lisaks igapäevasele advokaaditööle on Margot külalislektorina andnud intellektuaalomandi teemadel loenguid ka TalTechis.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Isikuandmete kaitse üldmäärus: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 27. aprilli 2016 määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus).

Isikuandmete kaitse seadus (RT I, 04.01.2019, 11): Sätestab osaliselt IKÜM-ist tulenevad erisused, kuid peamiselt on selle aluseks õiguskaitseasutuste direktiiv.

Õiguskaitseasutuste direktiiv: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 27. aprill 2016 direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK.

Koolitus keskendub üldisemalt IKÜM üldpõhimõtetele andmeanalüütika kontekstis. Andmekaitse ei pärsi andmeanalüütikat, vaid aitab seda teha tasakaalustatult ja turvaliselt. Paraku ei ole ühte paragrahvi, mis teeks lihtsaks andmete ristkasutuse. Peab lähtuma üldpõhimõtetest. Koolituse eesmärk anda ülevaade sellistest põhimõtetest ja luua raamistik nende kohaldamiseks.

MIS ON ISIKUANDMED?

Tavalised isikuandmed

- teave inimese ehk füüsilise isiku (andmesubjekti) kohta, millega saab teda otse või kaudselt tuvastada
- NB! tunnused ja nende kombinatsioonid

Tundlikud isikuandmed

- ei ole üldmääruks eraldi loetletud, kuid määratletavad kui isiku privaatelule suuremat ohtu valmistavate andmetena
- avaldamisega kaasneb oht elule ja tervisele, identiteedivargusele ning kui võib kaasneda varaline ja mainekahju

Eriliiki isikuandmed

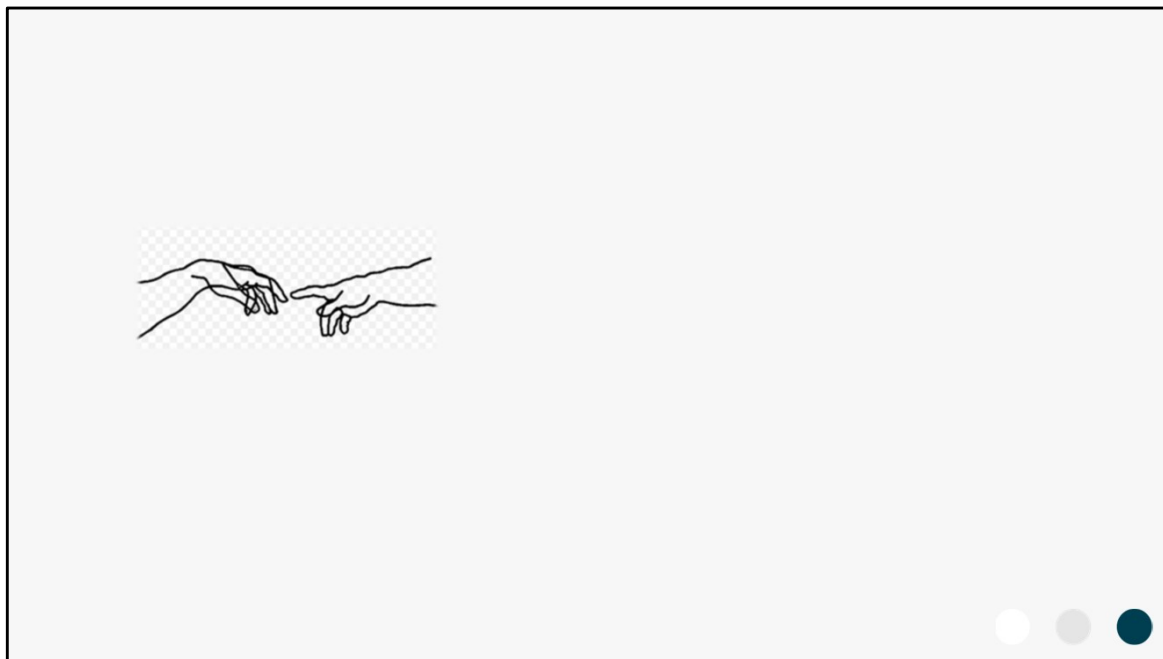
- on isikuandmed, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilised andmed, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed, terviseandmed või andmed seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta

Tavalised isikuandmed on teave inimese ehk füüsilise isiku (andmesubjekti) kohta, millega saab teda otse või kaudselt tuvastada.

Tundlikud isikuandmed ei ole üldmääruks eraldi loetletud, kuid määratletavad kui isiku privaatelule suuremat ohtu valmistavate andmetena ning mis ei kuulu eriliiki isikuandmete loetellu.

Eriliiki isikuandmete alla kuuluvad enamus selliseid andmeid, mis varasema sõnastuse järgi olid Eestis käsitletavad kui delikaatsed isikuandmed.

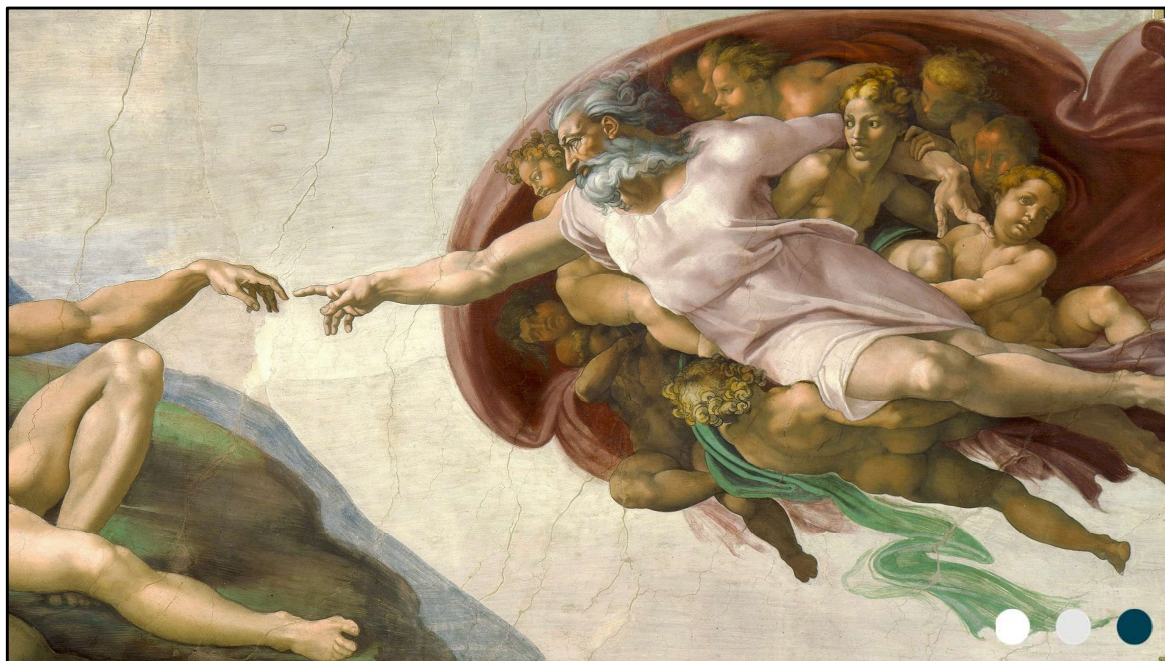
Olenevalt teada olevast taustteabest võib juba paarist andmepunktist järelduda suurem andmekogum. Viidatud illustratsioonil on käte asend väga iseloomulik ühele maalile. Kui maal on varasemast teada, lisandub taustteadmistega suur osa infot ainuüksi paarist must-valgest joonest.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

"Aadama loomine" (itaalia keeles "La Creazione di Adamo") on osa Michelangelo maalitud freskost Sixtuse kabeli laes.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON ISIKUANDMED?

nimi, isikukood, võrguidentifikaatorid, asukohateave, mistahes muud tuvastamist võimaldavad tunnused ja nende kombinatsioonid

Tavalised
isikuandmed

Perekonnanime Maksing statistika

2021. aasta 1. jaanuari seisuga on perekonnanime Maksing 6 mehel ja 5 naisel. Perekonnanimede levikult on Maksing meeste puhul 18937. ja naiste puhul 23282. kohal.

Perekonnanime Tamm statistika

2021. aasta 1. jaanuari seisuga on perekonnanime Tamm 2471 mehel ja 2756 naisel. Perekonnanimede levikult on Tamm meeste puhul 2. ja naiste puhul 1. kohal.

Tavalised isikuandmed on näiteks nimi, isikukood, asukohateave, võrguidentifikaatorid (IP aadress, küpsised), samuti füüsilised, füsioloogilised, vaimsed, majanduslikud, kultuurilised ja mistahes muud tuvastamist võimaldavad tunnused ja nende kombinatsioonid.

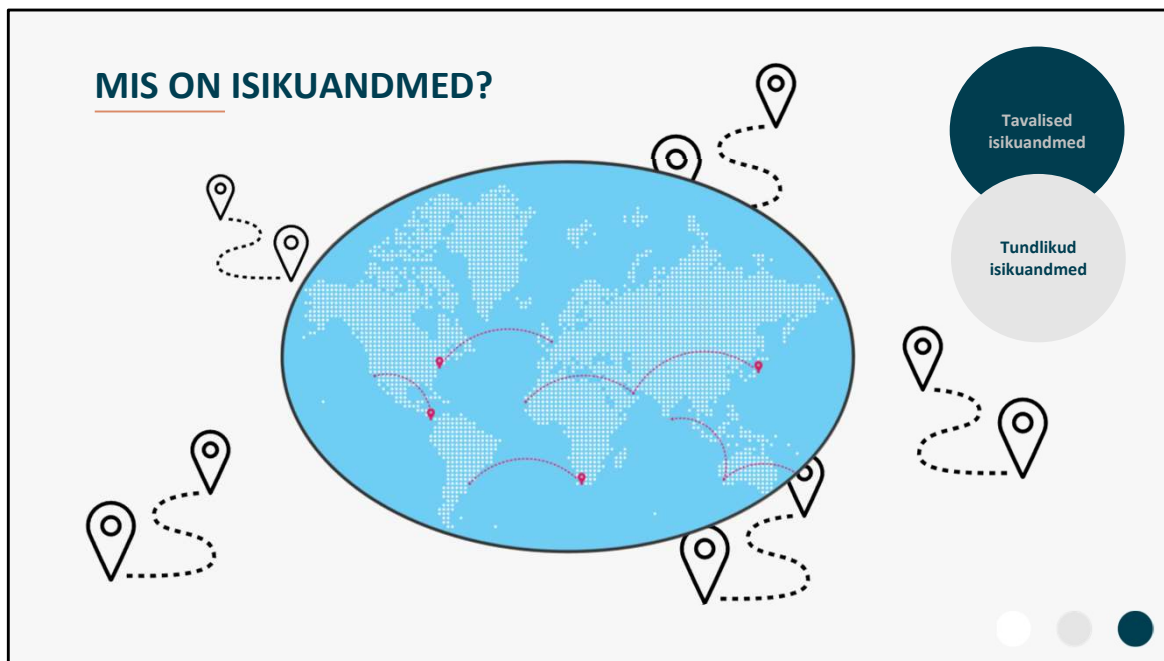
NB! Isegi kui andmekategooria üldjuhul viitab isikuandmetele, ei pruugi ainult üks andmepunkt isiku tuvastamist võimaldada. Näiteks nime peetakse üldjuhul isikuandmeteks, kuid kahe samanimelise isiku puhul on nende identifitseerimiseks vaja teada vähemalt ühte täiendavat (eristavat) tunnust.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Isikuandmete piiritlemine nn tavaliste ja tundlike isikuandmete puhul võib olla hägune. Näiteks üldiselt loetakse asukohaandmeid tavalisteks isikuandmeteks. Reaalajas asukoha tuvastust võimaldavad andmed on õiguskirjanduses liigitatud aga pigem tundlike isikuandmete alla.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Tundlike isikuandmetena on käsitletavat näiteks makseteenustega seotud andmed pankades, krediitkaardi andmed, digitaalsed usaldusteenuse andmed digiallkirjastamiseks, sõnumisaladusega kaetud sideandmed, isiku profileerimise tulem, millel on õiguslik tagajärg või oluline mõju.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON ISIKUANDMED?

Tundlikud
isikuandmed

Kindlasti on tundlikeks isikuandmeteks ka mitteavalik teave inimese varandusliku seisu kohta ja sotsiaalabi saamine. Seda tuleb kaaluda näiteks sotsiaalabi saamise tingimustele vastavuse süsteemide loomisel.

Paljudel juhtudel osutub tundlikuks inimese kohta käiv info, mis on avaliku teabe seaduse alusel käsitletav kui juurdepääsupiiranguline teave.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON ISIKUANDMED?

- rassiline või etniline päritolu
- poliitilised vaated
- usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine,
- geneetilised andmed, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed
- terviseandmed
- andmed seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta

Eriliiki
isikuandmed

Isikuandmete eriliigid on loetletud IKÜM artikli 9 lõikes 1. Sellisteks andmeteks on isikuandmeid, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilisi andmeid, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavaid biomeetrilisi andmeid, terviseandmeid või andmeid füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta.

Seoses biomeetriliste andmetega tõusetub sageli küsimus, kas ka inimeste näo kujutised on biomeetrilised andmed. IKÜM põhjenduste kohaselt ei peeta näiteks fotode töötlemist isikuandmete eriliikide töötlemiseks (NB! tegemist on siiski tavaliste isikuandmete töötlemisega). Näo kujutiste töötlemine on hõlmatud biomeetriliste andmete määratlusega üksnes juhul, kui neid töödeldakse konkreetsete tehniliste vahenditega, mis võimaldavad füüsilist isikut kordumatult tuvastada või autentida (vt IKÜM põhjendus p 51).

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON ISIKUANDMED?

Eriliiki
isikuandmed

Seoses andmeanalüütikaga tuleb olla ettevaatlik isikuandmete kogumisel ja kogutud andmetest järeltuste tegemisel. Mida rohkem on andmeid, seda tõenäolisemaks muutub, et kogumisse satuvad või kogumist on järeldatavad ka eriliiki isikuandmed. Näiteks võib andmestikust nähtuda religioosse asutuse perioodiline külastamine ja/või samale asutusele annetuste tegemine. Suure tõenäosusega on sel juhul selliste andmete töötlemisel ühtlasi töötlemisel eriliiki isikuandmed (isiku usulised veendumused).

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON ISIKUANDMED?

- Ükski isik ei peaks nõudma üldmäärusega ette nähtud kaitset seoses selliste andmete töötlemisega, mis puudutavad juriidilisi isikuid, eelkõige:
 - juriidiliste isikutena asutatud ettevõtjaid,
 - juriidilise isiku nime ja vormi; ning
 - kontaktandmeid (nt e-post, telefon).
- **AKI seisukoht 2021:** Kuna isikuandmeteks on igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, siis on **isikuandmeteks ka juriidilise isiku esindaja andmed** (nt nimi, isikukood, sünniaeg). **Andmekaitsereeglid ei kohaldu aga juriidilise isiku nimele ja kontaktandmetele.**

<https://www.aki.ee/et/eraelu-kaitse/kusimus-vastus>

Kas juriidilise isiku andmed on isikuandmed? Isikuandmeteks on juriidilise isiku esindaja andmed (nt nimi, isikukood, sünniaeg), kuid andmekaitsereeglid ei kohaldu juriidilise isiku nimele ega kontaktandmetele.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MIS ON “TÖÖTLEMINE”?

- Isikuandmete või nende kogumitega tehtav automatiseeritud või automatiseerimata toiming või toimingute kogum.

Näiteks:

- **kogumine**,
- dokumenteerimine; korrastamine, struktureerimine,
- **säilitamine**, kohandamine ja muutmine,
- päringute tegemine, lugemine, kasutamine,
- edastamise, levitamise või muul moel kättesaadavaks tegemise teel avalikustamine,
- ühitamine või ühendamine,
- piiramine, **kustutamine** või hävitamine.

Isikuandmete töötlemine on isikuandmete või nende kogumitega tehtav automatiseeritud või automatiseerimata toiming või toimingute kogum.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

VASTUTAV VS VOLITATUD TÖÖTLEJA?

- Määrab üksi või koos teistega kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid
- MIKS? KUIDAS?

- Töötleb isikuandmeid vastutava töötleja nimel

Vastutav töötleja: füüsiline või juriidiline isik, avaliku sektori asutus, amet või muu organ, kes üksi või koos teistega määrab kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid; kui sellise töötlemise eesmärgid ja vahendid on kindlaks määratud liidu või liikmesriigi õigusega, võib vastutava töötleja või tema määramise konkreetsed kriteeriumid sätestada liidu või liikmesriigi õiguses.

Riik tervikuna ei ole vastutav töötleja. Samamoodi ei ole asutuse siseselt üldjuhul ametnik ise üksi vastutav töötleja. Võib olla mingi projekti juht, st selle projekti eest vastutav isik, aga see ei tähenda, et ta oleks vastutav töötleja IKÜM mõttes.

Volitatud töötleja: füüsiline või juriidiline isik, avaliku sektori asutus, amet või muu organ, kes töötleb isikuandmeid vastutava töötleja nimel.

Volitatud töötleja ei ole vastutava töötleja töötaja, vaid on teine isik, asutus või organ.

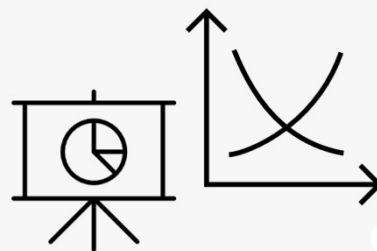
Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMEANALÜÜTIKA

- andmeteaduse meetodite praktiline rakendamine suurandmete automatiseeritud töötlemisel
- tulemusena valmivad diagrammid, prognoosid ja soovitused, mis aitavad ka ilma programmeerimis- või statistikaharidusega inimestel langetada tõenduspõhiseid otsuseid

<https://kompass.harno.ee/analuutika-ja-suurandmed/>

Andmeanalüütika käsitus käesoleva koolituse kontekstis.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

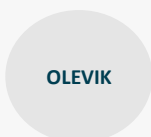

Eesti
tuleviku heaks

ANDMEANALÜÜTIKA

- Kirjeldab asjaolude senist käiku

- Annab seniste asjaolude põhjal ülevaate, milline võiks olla edasine sündmuste käik

- Annab seniste asjaolude põhjal ülevaate, milline võiks olla edasine sündmuste käik ja kuidas ühe või teise tulemuse saavutamiseks toimida

Andmeanalüütikal on mitmeid erinevaid kasutusvõimalusi. Andmeanalüütika abil võib uurida mineviku sündmusi, et jõuda selgusele, kuidas mingisse punkti jõuti. Samuti võib uurida, milline võiks seniste asjaolude põhjal olla sündmuste edasine käik. Kolmandaks ja võib-olla üheks kõige mõjusamaks andmeanalüütika võimaluseks on seniste asjaolude põhjal ennustada edasist sündmuste käiku ja prognoosida, kuidas ühe või teise tulemuse saavutamiseks peaks praeguses ajahetkes toimima.

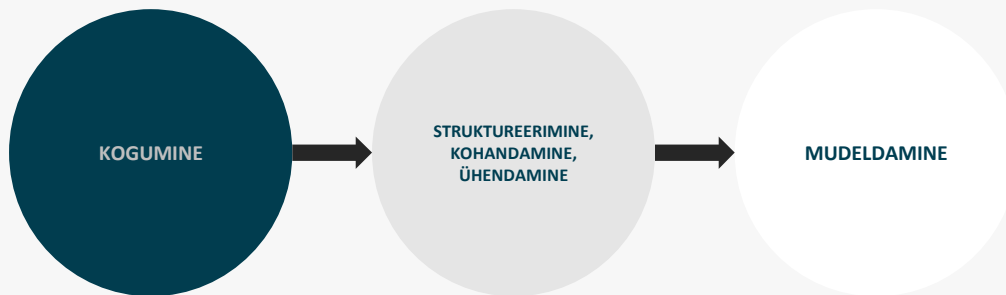

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMEANALÜÜTIKA – MUDELI EHITUS

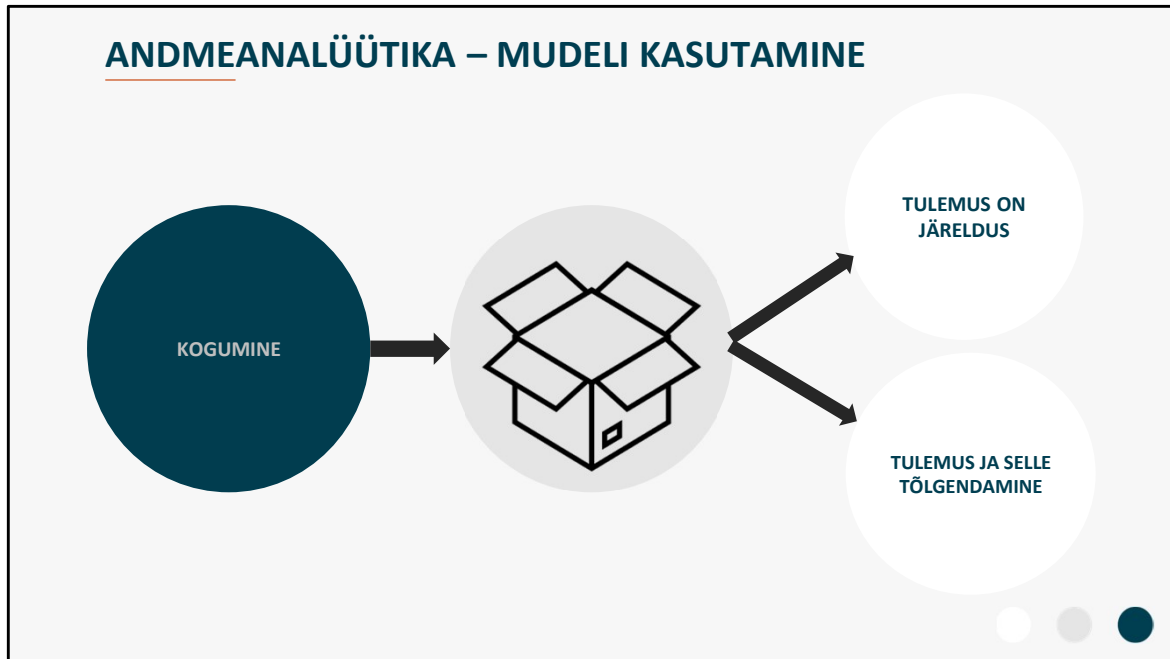

Isikuandmete töötlemise mõttes tasub andmeanalüütika toimingute käigus eristada erinevaid isikuandmete töötlemise toiminguid. Näiteks analüütilise mudeli loomisel on kindlasti vähemalt kolm selgelt eristatavat etappi (toimingut):

1. andmete kogumine;
2. andmete süstematiseerimine, kohandamine ja ühendamine analüütikaks sobiva andmekogumi loomiseks;
3. mudeldamine ehk automatiseeritud analüüs korrelatsioonide leidmiseks.

Oluline on tagada kõikide nende toimingute käigus isikuandmete kaitse põhimõtete järgimine. Selleks, et põhimõtteid järgida, on vaja mõista erinevate töötlemistoimingute sisu ja neid üksteisest selgelt eristada. Näiteks on andmete kogumise ja süstematiseerimise protsesside erinevus tähtsust andmete õigsusel. Isikuandmed peavad olema õiged ja vajaduse korral ajakohastatud. Isikuandmete töötleja peaks võtma kasutusele mõistlikud meetmed tagamaks, et töötlemise eesmärgi seisukohast ebaõiged isikuandmed kustutaks või parandataks viivitamata. Kui andmeanalüütika esimestes etappides ei järgita isikuandmete kaitse põhimõtteid, siis järgmistes etappides probleemid kuhjuvad.

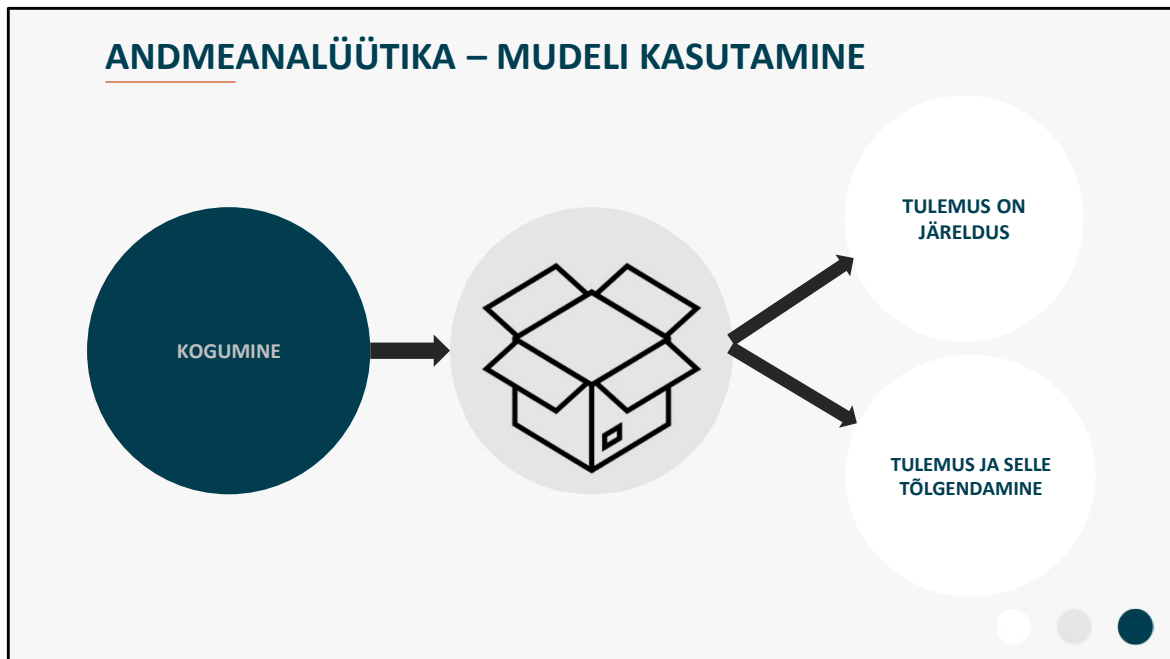
Eristades andmeanalüütika etappe, peaks mudelite kasutamisel isikuandmete töötlemise kontekstis eristama profiilanalüüsi ja andmete põhjal automatiseeritud otsuste tegemist.

Profiilanalüüs on menetlus, mis võib hõlmata hulka statistilisi järeldusi. Seda kasutatakse sageli, et teha inimeste kohta prognoose, kasutades mitmesugustest allikatest pärit teavet, et järeldada üksikisiku kohta midagi, tuginedes statistiliselt sarnastena tunduvate teiste inimeste omadustele. Oluline element on isiklike aspektide hindamine, ainult statistika tegemist ei peeta profiilanalüüsiks.

Profiilanalüüsil on kolm omadust:

1. tegemist on automatiseeritud töötlemisega;
2. seda tehakse isikuandmetega ning
3. profiilanalüüsi eesmärk on füüsilise isikuga seotud isiklike aspektide hindamine.

Automatiseeritud töötlusel põhinev otsuste tegemine on otsustamine tehnoloogiliste vahendite abil ilma inimese sekkumiseta. Oluline on inimsekkumise määr. Isegi kui inimene vaatab otsuse formaalselt üle (omamata pädevust otsust sisuliselt läbi vaadata ja selle tulemust muuta), on tegemist automatiseeritud töötlusel põhineva otsusega.

Automaatseid otsuseid saab teha koos profiilanalüüsiga või ilma selleta. Automatiseeritud otsus võib järgneda profiilanalüüsile, kuid see ei pruugi alati nii olla – need ei ole üksteisest sõltuvad.

IKÜM-is on kehtestatud sätted tagamaks, et profiilanalüüs ja automatiseeritud töötlusel põhinevate üksikotsuste tegemine (olenemata sellest, kas see hõlmab profiilanalüüsi või mitte) ei mõjuta põhjendamatult üksikisikute õigusi; näiteks on kehtestatud:

1. konkreetsed läbipaistvuse ja õigluse nõuded;
2. suurem vastutus;
3. töötlemise konkreetsed õiguslikud alused;
4. üksikisikute õigus esitada vastuväide profiilanalüüsile; ja
5. teatavate tingimuste täitmise korral vajadus teha andmekaitsealane mõjuhindang.

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

- seaduslikkus, õiglus ja läbipaistvus
- eesmärgi piirang
- võimalikult väheste andmete kogumine
- õigsus
- säilitamise piirang
- usaldusväarsus ja konfidentsiaalsus

IKÜM artikkel 5 loetleb isikuandmete töötlemise üldpõhimõtted. Need põhimõtted on kohaldatavad iga isikuandmete töötlemise toimingute puhul, sh andmeanalüütika toimingute puhul.

NB! Käesoleva koolituse kontekstis antud tõlgendus põhimõtetele on üks võimalik paljudest võimalikest tõlgendustest. Käesoleva koolituse raames antud soovitusi ei saa käsitleda õigusnõuna. Olenevalt konkreetse juhtumi asjaoludest, võib tõlgendus üldpõhimõtetele erineda käesoleval koolitusel arutatust.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

- seaduslikkus, õiglus ja läbipaistvus
- eesmärgi piirang
- võimalikult väheste andmete kogumine
- õigsus
- säilitamise piirang
- usaldusväärsus ja konfidentsiaalsus

Andmete ristkasutuse temaatika seondub tihedalt töötlemise seaduslikkuse (ehk õigusliku aluse olemasolu) ning eesmärgi piirangu printsiipidega. Samuti tuleb leida tasakaal vajalike, kuid samas võimalikult väheste, andmete kogumise vahel. Keskendume koolituse käigus eelkõige nendele põhimõtetele.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

- seaduslikkus, õigus ja läbipaistvus
- eesmärgi piirang
- võimalikult väheste andmete kogumine
- õigsus
- säilitamise piirang
- usaldusväärsus ja konfidentsiaalsus

Isikuandmete töötlemise seaduslikkus tähendab, et töötlemiseks peab olema õiguslik alus. Õigusliku aluse olemasolu aetakse praktikas sageli segamini eesmärgiga. See, et on olemas eesmärk, ei tähenda, et on olemas õiguslik alus. Eesmärk ei pühitse abinõud. Isikuandmete töötlemise õiguslikud alused on loetletud IKÜM artikli 6 lõikes 1 (lisaks isikuandmete eriliikide kohta IKÜM artikli 9 lõikes 2).

Näiteks sätestab HMS § 5 lg 2, et haldusmenetlus viiakse läbi eesmärgipäraselt ja efektiivselt, samuti võimalikult lihtsalt ja kiirelt, vältides üleliigseid kulutusi ja ebameeldivusi isikutele. Andmeanalüütika kontekstis on tõenäoline, et isikuandmete töötlemise eesmärgiks on mingi toimingu efektiivsemalt, kiiremini ja pikas perspektiivis ilmselt ka väiksemate kuludega läbi viimine. Ainuüksi sellise ülla eesmärgi olemasolu ei tähenda, et isikuandmete töötlemine oleks seaduslik. Lisaks eesmärgile, tuleb välja selgitada ka töötlemise õiguslik alus. Selle puudumisel ei ole isikuandmete töötlemine seaduslik.

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE SEADUSLIKKUS

Kas isikuandmete
töötlemiseks peab
ALATI olema
andmesubjekti
nõusolek?

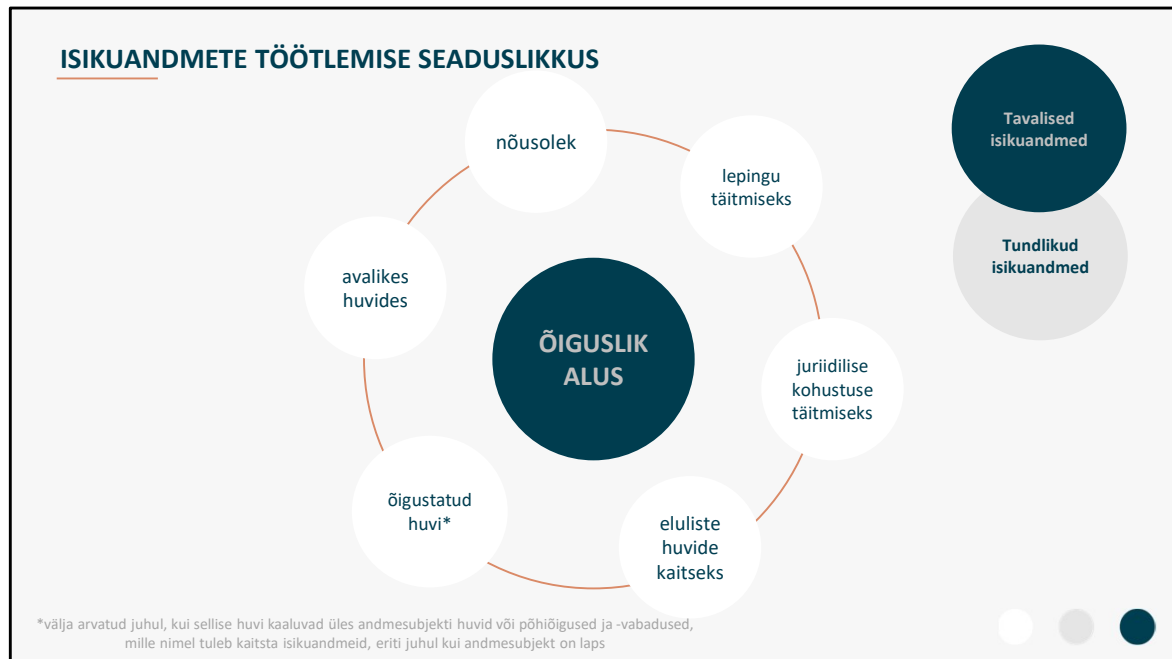
Isikuandmete töötlemiseks ei pea alati olema andmesubjekti nõusolekut. Isikuandmete töötlemiseks on mitmeid erinevaid õiguslikke aluseid, millest ainult üks võimalik alus on andmesubjekti nõusolek. Nõusolek ei ole kindlasti igas olukorras sobiv alus – pigem vastupidi. Andmesubjekti nõusolekule kohalduvad ranged reeglid (selgitatud järgnevatel slaididel) ning see võiks pigem olla õiguslik alus, mida rakendatakse erandlikel juhtudel.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

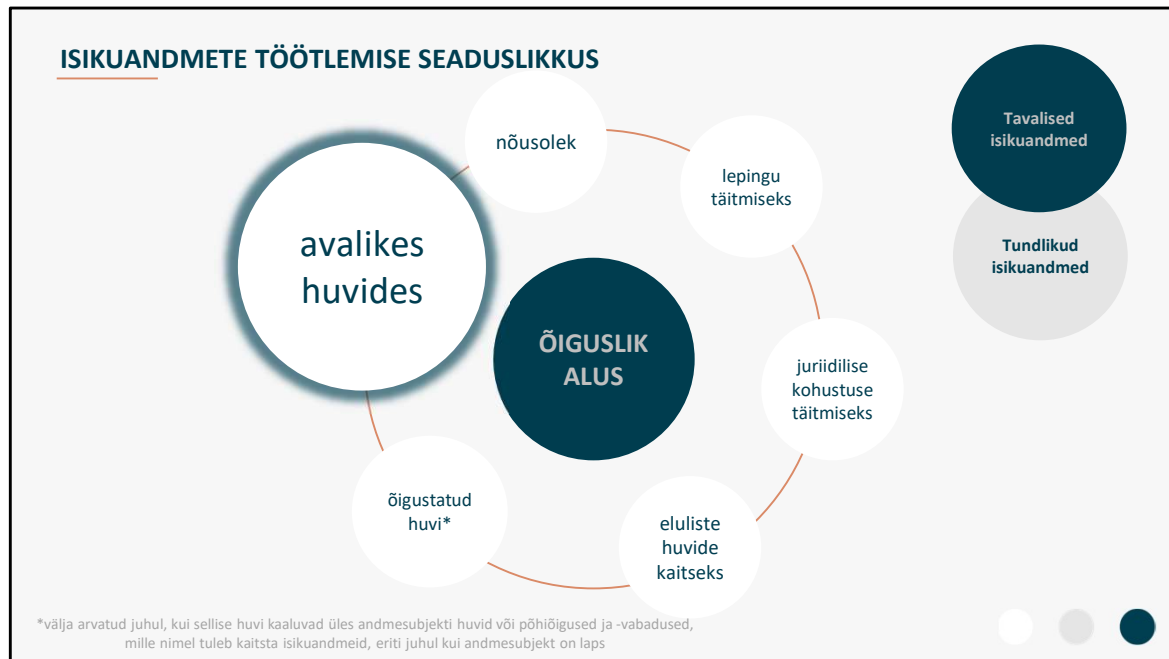
Eesti
tuleviku heaks

Kokkuvõtte IKÜM artikli 6 lõikes 1 loetletud õiguslikest alustest. Need õiguslikud alused rakenduvad, kui töötlemistoimingud seonduvad ainult tavaliste või nn tundlike isikuandmetega. Eriliiki isikuandmete töötlemiseks nendest õiguslikest alustest ei piisa ning täiendavalt tuleb vaadata IKÜM artikli 9 lõiget 2 (selgitatud järgnevatel slaididel).

Õigusliku aluse valik on tihedalt seotud töötlemise eesmärgiga ehk miks me andmeid töötleme. Erinevad andmetöötlemise õiguslikud alused võivad eksisteerida kõik kõrvuti ühe ja sama andmesubjektiga tekkinud suhte raames. Neid tuleb eristada andmekoosseisude kaupa, tuues selgelt välja missuguseid andmeid millisel õiguslikul alusel töödeldakse. Oluline on meele pidada, et kohalik õigus (IKS) ei lisa aluseid, vaid täpsustab IKÜM artiklis 6 sätestatud aluseid. Näiteks on õigusaktis sätestatud avalikes huvides olev ülesanne. Samuti on IKS-is mitmeid sätteid, mis täpsustavad õigustatud huvi alusel töötlemist (IKS – ajakirjandus, kunstiline eneseväljendus, riikliku statistika ja archiveerimine jne).

Isikuandmete töötlemine on seaduslik, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. Töötlemise alus peaks olema sätestatud liidu või liikmesriigi õigusaktis. Iga üksiku isikuandmete töötlemise toimingut reguleerimiseks ei pea olema eraldi õigusakti – erinevad toimingud võivad olla kantud üldisest eesmärgist.

Avaliku võimu teostamiseks peetakse õigusaktides sätestatud avaliku võimu funktsioonide teostamist.

Avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks peetakse õigusaktides sätestatud ülesannete täitmist.

Töötlemine peab olema vajalik selleks konkreetseks eesmärgiks. Kui eesmärki on võimalik saavutada muude vahenditega, siis ei ole toiming vajalik. Eelkõige ei ole toiming vajalik, kui sama tulemust oleks võimalik saavutada ilma isikuandmeid töötlemata või oluliselt väiksemas ulatuses isikuandmete töötlemisega.

AVALIKU VÕIMU TEOSTAMINE

- Avaliku võimu teostamine ATS § 7 lg 3 (osaline loetelu):
 - ametiasutuse juhtimine
 - riikliku ja haldusjärelevalve teostamine
 - riigi julgeoleku ja põhiseadusliku korra tagamine
 - Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Riigikontrolli, õiguskantsleri ja kohtute põhiülesannete täitmiseks vajalike otsuste tegemine, nende sisuline ettevalmistamine või rakendamine
 - Vabariigi Valitsuse, kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu, valla- või linnavalitsuse ja ametiasutuse pädevuses olevate poliitikat kujundavate otsuste sisuline ettevalmistamine või rakendamine

Näide avaliku võimu teostamisest. Sätestatud avaliku teenistuse seaduses.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

AVALIKES HUVIDES OLEV ÜLESANNE

- avaliku ülesande definitsiooni seaduses ei ole
- tõlgendamise kriteeriumid on kujunenud kohtupraktikas ja õiguskirjanduses
- õigusliku aluse valik vajab igakordset tõlgendamist ja põhjendamist

Avalikes huvides oleva ülesande ühest definitsiooni Eesti õigusaktides ei ole. Tegemist on avatud õigusmõistega, mida tuleb sisustada tõlgendades. Näiteks on kohtupraktikas välja toodud järgnevad seisukohad:

Senises praktikas on korduvalt rõhutatud, et avalik ülesanne peab olema ette nähtud vahetult seadusega või seaduse alusel või olema tõlgendamise teel õigusnormist tuletatav (Riigikohtu erikogu määrus asjas nr 3-3-4-1-10, p 5; halduskolleegiumi otsus asjas nr 3-3-1-72-11, p 8; kriminaalkolleegiumi otsus asjas nr 3-1-1-98-15, p-d 61 ja 62; otsus nr 1-16-9105/108, p 44).

Avalik huvi mingi teenuse olemasolu vastu iseenesest ei muuda veel seda teenust avalikuks ülesandeks. Kui eraisik osutab teenust vabatahtlikult (nt eralasteaed), nt turul valitseva nõudluse rahuldamiseks, ei täida ta avalikku ülesannet. Avalikuks ülesandeks muutub teenus seega siis, kui seda osutatakse avalik-õigusliku isiku seadusest tuleneva kohustuse täitmiseks (Riigikohtu halduskolleegiumi otsus kohtuasjas nr 3-3-1-19-14, p 12).

AVALIKES HUVIDES OLEV ÜLESANNE

- avaliku ülesande definitsiooni seaduses ei ole
- tõlgendamise kriteeriumid on kujunenud kohtupraktikas ja õiguskirjanduses
- õigusliku aluse valik vajab igakordset tõlgendamist ja põhjendamist

Avalike ülesannete puhul reguleerib avalik õigus tihti soorituse tegemise kohustust, kuid sooritus ise võib alluda eraõiguslikule regulatsioonile. Nii on see näiteks vanglapoe pidamisel – kohustus tagada kinnipeetavale sisseostude tegemise võimalus on avalik ülesanne, samas kui vanglapoes kaupade ostmise toimub eraõigusliku müügilepingu alusel (ning seejuures ei ole vahet, kas kauplust peab vangla ise või on ta selle ülesande delegeerinud eraõiguslikule isikule (Riigikohtu halduskolleegiumi otsus kohtuasjas nr 3-3-1-72-11, p 10-11).

Kohtupraktikas on ka selgitatud, et erinevates seadustes võidakse mõistet "avalik ülesanne" kasutada mõnevõrra erinevas tähenduses (kriminaalkolleegiumi otsus asjas nr 3-1-1-98-15, p 61). Näiteks sätestab AvTS § 5 lg 2 avalike ülesannetena haridus-, tervishoiu-, sotsiaal- või muid avaliku teenuse osutamise. Politsei ja piirivalve seadus § 1 lg 2 sätestab politsei kui täidesaatva riigivõimu institutsiooni põhiülesannetena avaliku korra kaitsmise, piirihalduse asjade korraldamise, merereostuse avastamise ja likvideerimise jne. Riikliku statistika seadus § 9 lg 2 sätestab aga hoopis Statistikaameti ülesandeid jne.

AVALIKES HUVIDES OLEV ÜLESANNE

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus

§ 7. Põhihariduse kättesaadavus

[RT I, 11.07.2013, 1 - jõust. 01.09.2013]

(1) Põhikooli pidamisel tagab kooli pidaja põhikooli riikliku õppekava täitmiseks vajalike kvalifitseeritud õpetajate olemasolu, turvalisuse, tervisekaitse ja õppekava nõuetele vastava õppekeskkonna olemasolu ning võimalused õpilase arengu toetamiseks.

(2) Koolikohustuse täitmise ja põhikooli riiklikule õppekavale vastava põhihariduse omandamise võimaluse valla või linna haldusterritooriumil elavatele koolikohustuslikele lastele tagab vald või linn, vajaduse korral kaasates erakooli pidajat või riiki.

[RT I, 22.01.2018, 1 - jõust. 01.02.2018]

(3) Vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit.

(4) Vanema taotlusel peab vald või linn tagama võimalused põhihariduse omandamiseks elukohajärgses koolis koolikohustuslikest east nooremale lapsele, kui kooliväline nõustamismeeskond või lasteasutus, kus laps käib, on hinnanud lapse koolivalmidust, sealhulgas sotsiaalset küpsust, ja soovitanud kooli õppima asumist ning vanem on valla- või linnavalitsust õppima asumise soovist teavitanud enne käimasoleva aasta 1. maid. Kui vanem teavitab valla- või linnavalitsust õppima asumise soovist pärast käimasoleva aasta 1. maid, võib elukohajärgne kool võtta selle lapse õpilaseks vastu vaba õppekoha olemasolul koolis.

[RT I, 22.01.2018, 1 - jõust. 01.02.2018]

(5) Vald või linn peab tagama võimalused põhihariduse omandamiseks mittetatsionaarses õppes 17-aastasele või vanemale isikule, kes ei ole põhiharidust omandanud ning kelle elukoht asub selles vallas või linnas.

(6) Vanema taotlusel peab vald või linn tagama võimalused põhihariduse omandamiseks elukohajärgses koolis Eesti Vabariiki akrediteeritud välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni esindaja lapsele, kes elab selles vallas või linnas.

[RT I, 11.07.2013, 1 - jõust. 01.09.2013]

Isegi kui seadusest tuleneb avalik ülesanne, tuleb isikuandmete töötlemise analüüsida, millises ulatuses on selle ülesande täitmiseks isikuandmete töötlemine vajalik ja seeläbi õiguspärane. Näiteks tuleneb PGS § 7 lõikest 2 valdadele ja linnadele kohustus tagada nende haldusterritooriumil elavatele koolikohustuslikele lastele riiklikule õppekavale vastav põhihariduse omandamise võimalus. Kuhu piirini on sellel eesmärgil isikuandmete töötlemine lubatud? Kindlasti on vaja hariduse pakkumiseks välja selgitada vajadus, st koolikohustuslike laste hulk praegu ja tulevikus. Näiteks – ei ole vaja nimeliselt analüüsida, kelle lapsed tõenäoliselt koolis käima hakkavad. Küllaga on vajalik statistiline analüüs, mille aluseks võisid olla esialgu isikuandmed.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ASUTUSTE KOOSTÖÖ - AMETIABI

Halduskoostöö seadus

§ 17. Ametiabi

(1) Haldusorgan annab käesolevas seaduses sätestatud alustel ja korras akti või sooritab toimingu oma pädevuse piires teise haldusorgani taotlusele selle haldusorgani ülesande täitmise toetamiseks (ametiabi).

(2) Ametiabi sätteid ei kohaldata:

- 1) alluvussuhte,
- 2) kui abi andmise kohustus on haldusorganile ette nähtud seadusega.

§ 18. Ametiabi taotlemise ja andmise alused

(1) Haldusorgan võib taotleda teiselt haldusorganilt ametiabi, kui:

- 1) haldusülesande täitmiseks vajaliku akti andmine või toimingu sooritamise ei ole tema pädevuses;
- 2) haldusülesande täitmiseks on vaja andmeid, mis haldusorganil puuduvad või mida haldusorgan ei ole võimeline välja selgitama;
- 3) haldusülesande täitmiseks on vaja teise haldusorgani valduses olevaid dokumente või muid tõendeid;
- 4) haldusorgan ei saa akti anda või toimingut sooritada muul põhjusel;
- 5) ametiabi kasutamine oleks majanduslikult oluliselt soodsam kui mittekasutamine.

Senini on õiguskirjanduses oldud ametiabi ja selle raames isikuandmete jagamise osas pigem konservatiivsel seisukohal (refereeritud I. Pilvingu artiklist "Ametiabi", Juridica nr 2015/3, lk 177-183):

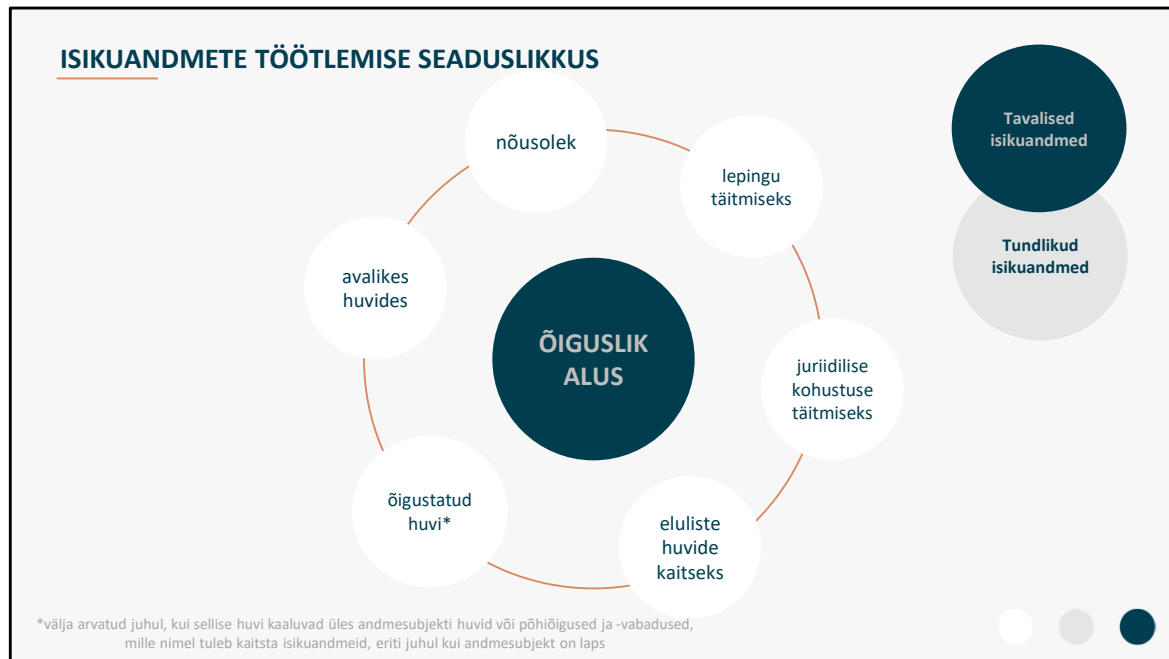
Ametiabi üks kandvaid eesmärke oli vähendada halduskorralduse killustatust ja parandada asutuste vahelist koostööd. Siiski tuleb ametiabi andmisel piirduda üksikjuhtumiga. Ametiabiks ei peeta süstemaatilist ja kestvat abistamist, näiteks regulaarset teabevahetust, pidevat juurdepääsu teise asutuse andmekogudele ja kestvat kohustust vastata teiste asutuste päringutele. Püsiv koostöö ei saa toimuda HKTS 3. peatüki alusel, see võib vajada eraldi regulatsiooni. Süstemaatiline koostöö ja ametiabi võivad ka omavahel põimuda. Samas on märgitud, et ametiabi ülesanne on tasandada haldusorganisatsiooni funktsiooni- ja pädevusjaotusest tulenevat killustatust avaliku halduse toimimisel. Ametiabi aitab seega tagada riigivõimu ühtsust, võimaldab kasutada teise asutuse volitusi ja ressursse nende dubleerimise asemel, aitab vältida topelttööd, teenides nõnda lihtsa, eesmärgipärase, ökonoomse ja kiire menetluse eesmärki.

Seoses koroonapandeemiaga tõusetus aga 2020. aastal vajadus näiteks andmevahetuseks Terviseameti ja PPA vahel. Andmekaitse Inspeksioon asus seisukohale, et muuhulgas on selline andmevahetus õiguspärane ametiabi raames (loe täpsemalt AKI 2020 aastaraamat, lk 26.

Kättesaadav:

https://aastaraamat.aki.ee/sites/default/files/aastaraamatud/aastaraamat_2020.pdf).

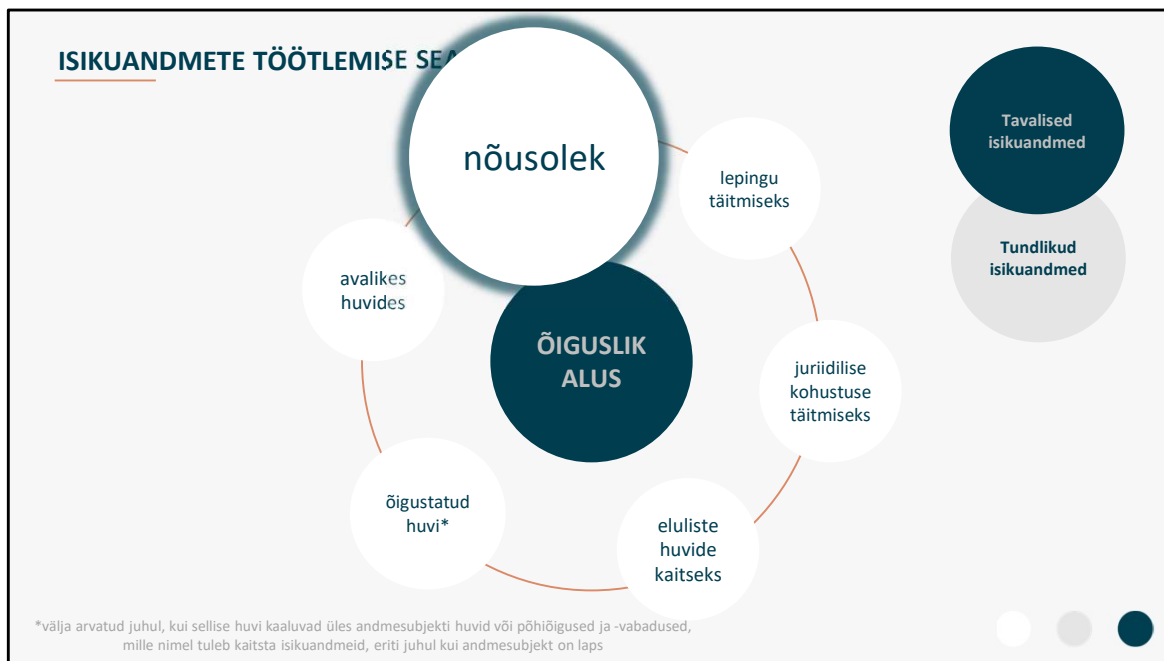
Avalik huvi on avalikus sektoris isikuandmete töötlemisel kindlasti peamine alus, kuid ei ole samas ainus alus. Suure tõenäosusega on lisaks üksikutel juhtudel asjakohased nii andmesubjekti nõusolek kui ka õigustatud huvi.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Andmesubjekti nõusolek tähendab, et andmesubjekt on andnud nõusoleku töödelda oma isikuandmeid ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil. See ei pruugi olla avalikus sektoris isikuandmete töötlemiseks sageli kõige sobivam alus, sest õigussuhte osapooled ei ole võrdsel positsioonil.

Andmekaitse Inspektsioon on senini olnud seisukohal, et avalikus sektoris võib nõusoleku alusel isikuandmeid töödelda selliste juhtumite puhul, kus isikul on tõesti õigus otsustada oma andmete töötlemise üle kartmata kahjulikke tagajärgi. Selliseks olukorraks võib pidada eeskätt mugavusteenuseid.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

NÕUSOLEK

The screenshot shows the 'Terviseamet' (Estonian Health Board) website. The main heading is 'Liitu uudiskirjaga' (Join newsletter). Below it, there is a brief explanation in Estonian: 'Soovite saada lehel terviseamet.ee avaldatavaid uudiseid ja teateid e-postiga? See on lihtne: märkage, milliseid teateid soovite ning kirjutage lahtiristesse oma e-posti aadress. Teile saadetakse seejärel tellimuse kinnitamiseks e-kiri koos juhistega, kudas saate oma tellimust hiljem soovi korral muuta või lõpetada.' (Do you want to receive news and information published on the website terviseamet.ee via email? It's simple: mark which types of information you want, and write your email address in the open boxes. You will then receive an email with instructions on how to confirm your subscription, and how to change or cancel it later if you wish.)

Below the text, there is a section titled 'Uudiskirjad' (Newsletters) with a list of categories to select: 'Valige uudiskirja kategooria(d), millega soovite liituda või millest soovite lahkuda.' (Select the newsletter category(ies) you want to subscribe to or from which you want to unsubscribe.)

- ☐ Koroonaviirus
- ☐ Koronaviirus
- ☐ Koronaviirus
- ☐ Uudised
- ☐ News releases
- ☐ Hooaeg

Below the list, there is a text input field for 'E-post' (Email) and a button 'Liitu meie uudiskirjaga!' (Join our newsletter!).

At the bottom, there is a checkbox for 'Ma ei ole robot' (I am not a robot) and a CAPTCHA image. Below that is a button 'Tähta tähts' (Mark important).

Näide nõusoleku alusel isikuandmete töötlemisest.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

NÕUSOLEKU ANDMISE TINGIMUSED

- Kui töötlemine põhineb nõusolekul, peab vastutaval töötlejal olema võimalik **tõendada**, et andmesubjekt on nõustunud oma isikuandmete töötlemisega
- selge kinnitusena
- vabatahtlik
- konkreetne ja ühemõtteline
- muudest küsimustest selgelt eristatav
- arusaadaval ja lihtsasti kättesaadaval kujul, kasutades selget ja lihtsat keelt

Nõusolek tuleks anda selge kinnitusena, näiteks kirjaliku kinnituse vormis, sealhulgas elektroonilisel teel, või suulise avaldusena, millega andmesubjekt annab vabatahtlikult, konkreetset, teadlikult ja ühemõtteliselt nõusoleku teda puudutavate isikuandmete töötlemiseks. See võiks hõlmata vajaliku lahtri märgistamist veebisaidil, infoühiskonna teenuste tehniliste seadmete valimist või muud avaldust või käitumist, millest selles kontekstis konkreetset nähtub andmesubjekti nõusolek teda puudutavate isikuandmete kavandatavaks töötlemiseks. Vaikimist, eelnevalt märgistatud lahtreid või tegevusetust ei tohiks seega pidada nõusolekuks. Nõusolek peaks hõlmama kõiki samal eesmärgil või samadel eesmärkidel tehtavaid isikuandmete töötlemise toiminguid. Kui töötlemisel on mitu eesmärki, tuleks nõusolek anda kõigi nende kohta (IKÜM põhjendus p 32).

Nõusolekut ei tohiks lugeda vabatahtlikult antuks, kui andmesubjektil pole tõelist või vaba valikuvõimalust või ta ei saa kahjulike tagajärgedeta nõusoleku andmisest keelduda või seda tagasi võtta (IKÜM põhjendus p 42). Selle tagamiseks, et nõusolek on antud vabatahtlikult, ei tohiks nõusolek anda isikuandmete töötlemiseks kehtivat õiguslikku alust konkreetset juhul, kui andmesubjekt ja vastutav töötleja on selgelt ebavõrdses olukorras, eriti juhul kui vastutav töötleja on avaliku sektori asutus, ning seega on ebatõenäoline, et nõusolek anti selle konkreetse olukorra kõigi asjaolude puhul vabatahtlikult. Nõusolekut ei loeta vabatahtlikuks, kui ei ole võimalik anda erinevatele isikuandmete töötlemise toimingutele eraldi nõusolekut, ehkki see on üksikutele juhtudel asjakohane, või kui lepingu täitmine, sealhulgas teenuse osutamine, on pandud sõltuma sellisest nõusolekust, ehkki see ei ole lepingu täitmiseks vajalik (IKÜM põhjendus p 43).

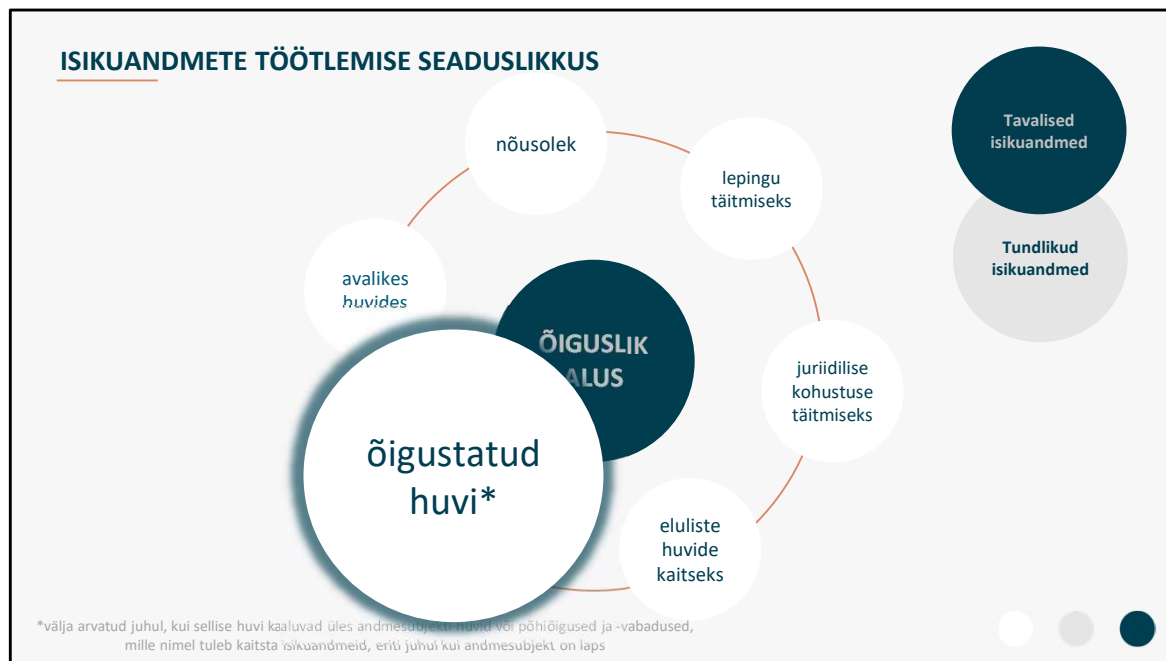

NÕUSOLEKU ANDMISE TINGIMUSED

- Andmesubjektil on õigus nõusolek **igal ajal tagasi võtta**
- See ei mõjuta enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud töötlemise seaduslikkust
- NB! Tagasivõtmise õigusest peab teavitama

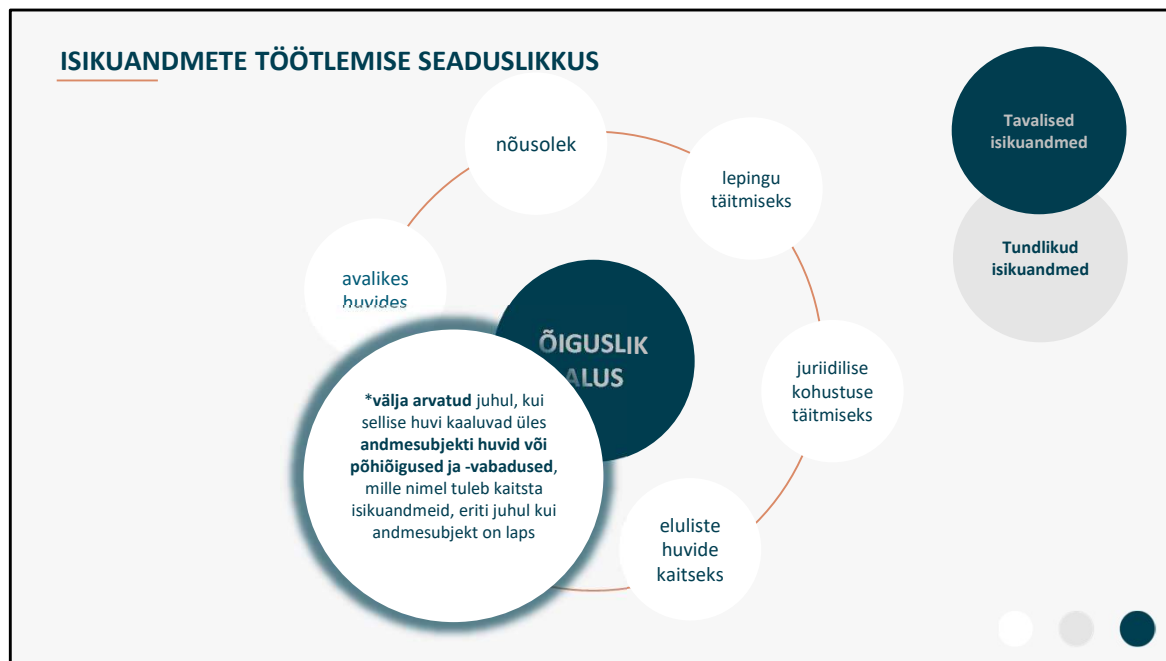
Andmesubjektil peab olema õigus oma nõusolek igal ajal tagasi võtta. Nõusoleku tagasivõtmise järel tuleb isikuandmete töötlemine viivitamatult lõpetada. Andmesubjekti peab nõusoleku tagasivõtmise õigusest teavitama enne nõusoleku andmist. Samuti peab andmesubjektile olema eelnevalt selgitatud, et nõusoleku tagasivõtmine ei mõjuta enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud töötlemise seaduslikkust. Nõusoleku tagasivõtmine peab andmesubjekti jaoks olema sama lihtne kui selle andmine (vt ka nõusoleku andmise tingimused, IKÜM artikkel 7).

Õigustatud huvi ei ole võimalik õigusliku alusena kohaldada, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel (vt IKÜM artikkel 6 lg 1). Siiski võib ka avaliku sektori toimingutes esineda erandeid ülesannete "kõrval". Juhul, kui tegemist ei ole otseselt avaliku ülesande täitmisega, ei ole välistatud ka selle õigusliku aluse kasutamine. Siiski on tegemist pigem erandlike olukordadega. Andmeanalüütika kontekstist võib selline alus osutada kohaldatavaks, kui töötlemisel on eesmärk väljaspool vajadust täita avalikku ülesannet.

Õigustatud huvi alusel ei tohi isikuandmeid töödelda, kui õigustatud huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps. Selleks, et vastutava töötleja õigustatud huvi andmesubjekti huvid ja põhiõigustega võrrelda, tuleb läbi viia huvid kaalumise.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ÕIGUSTATUD HUVI KOLMEASTMELINE KONTROLL

1. **Mis on õigustatud huvi?** Mis huvi? Kelle huvi? Kas isikuandmete töötlemine on vajalik?
2. **Mis on andmesubjekti õigused ja huvid?**
3. **Huvide kaalumine.** Kumb huvi on olulisem? Miks?

NB! Kaalumise tulemus dokumenteerida.

Andmekaitse Inspektsioon on koostanud detailse õigustatud huvi kaalumise juhendi (Kättesaadav:

https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/oigustatud_huvi_juhend_15052020.pdf).

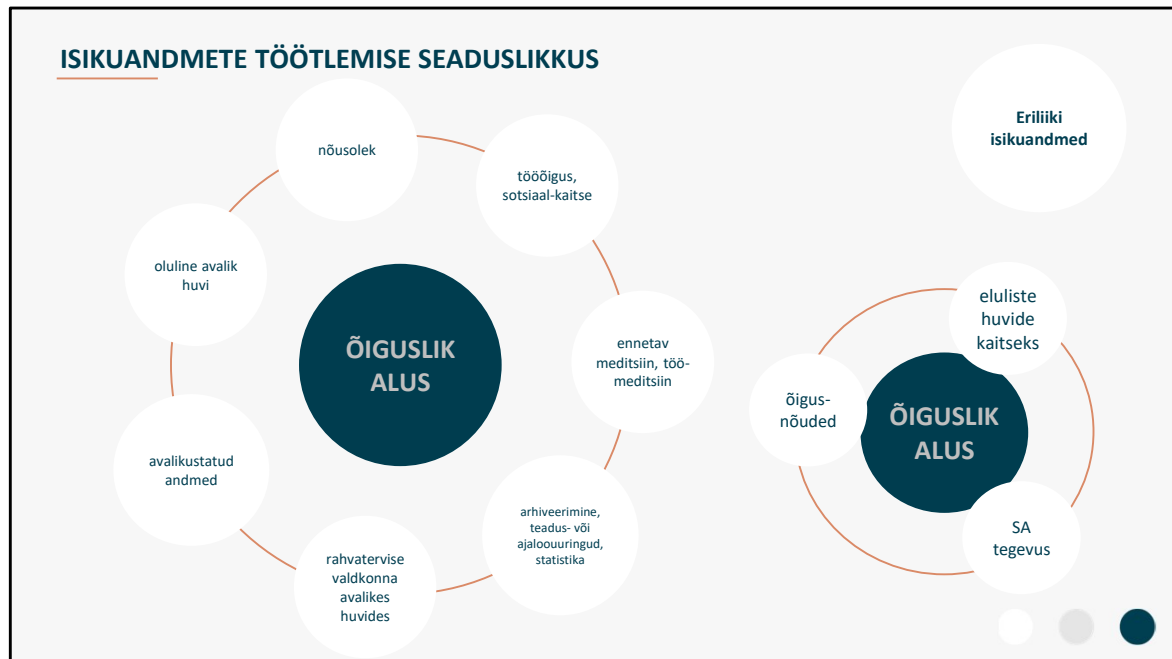
Järgides juhendis kajastatud põhimõtteid, peaks iga vastutav töötleja (enne isikuandmete töötlemist õigustatud huvi alusel) läbi viima kolmeastmelise kontrolli tuvastamaks, kas töötlemise aluseks olev õigustatud huvi kaalub üles andmesubjekti huvid ja põhiõigused. Oluline on kogu kaalumisprotsess ka detailselt dokumenteerida, et täita ka IKÜM artikli 5 lõikes 2 sätestatud vastutuse põhimõtet.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Isikuandmete eriliikide töötlemine on IKÜM artikli 9 lõike 1 kohaselt keelatud. Erandina võib eriliiki isikuandmeid siiski töödelda, kui esineb mõni IKÜM artikli 9 lõikes 2 sätestatud eranditest. See ei tähenda, et artiklis 6 sätestatud õiguslikud alused võiks ära unustada. Pigem tuleb arvestada, et artikli 9 lõikes 2 sätestatud alused on lisareeglid artiklis 6 sätestatule.

Enamik tingimusi sõltub sellest, kas vastutav töötleja suudab tõendada, et eriliiki isikuandmete töötlemine on konkreetsel eesmärgil vajalik. See ei tähenda, et töötlemine peab olema absoluutselt hädavajalik. Kuid see põhjendus peab olema midagi enam kui lihtsalt “kasulik” või “harjumuspärane”. Isikuandmete eriliikide töötlemine on vajalik, kui see on sihipärane ja proportsionaalne viis selle konkreetse eesmärgi saavutamiseks.

Avalikus sektoris andmeanalüütika kontekstis isikuandmete eriliikide töötlemisest rääkides keskendume slaidi vasakul poolel esitatud alustele.

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui andmesubjekt on andnud selgesõnalise nõusoleku nende isikuandmete töötlemiseks ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil, välja arvatud juhul, kui liidu või liikmesriigi õiguse kohaselt ei saa andmesubjekt IKÜM artikli 9 lõikes 1 nimetatud keeldu tühistada.

Selgesõnaline nõusolek tuleb kinnitada selge avaldusega (kas suuline või kirjalik), selline nõusolek ei saa olla kaudne.

Avaliku sektori puhul on nõusoleku alusel isikuandmete töötlemine võimupositsiooni tõttu küsitav. Peate olema kindel, et suudate näidata nõusoleku andmist vabatahtlikult.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töötlemine on vajalik seoses vastutava töötleja või andmesubjekti tööõigusest ning sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonna õigusest tulenevate kohustuste ja eriõigustega niivõrd, kuivõrd see on lubatud liidu või liikmesriigi õigusega või liikmesriigi õiguse kohase kollektiivlepinguga, millega kehtestatakse asjakohased kaitsemeetmed andmesubjekti põhiõiguste ja huvide kaitseks.

See kehtib ka sotsiaalteenuste ja hüvitiste pakkumisega tegelevate riigiasutuste kohta. Sotsiaalkindlustus ja sotsiaalkaitse hõlmavad hüvitisi, sotsiaalset tuge või muid sekkumisi, mis on mõeldud inimeste abistamiseks. Kui töötlemine on seotud kitsalt tervishoiuga, siis võib olla asjakohasem järgmine alus.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töötlemine on vajalik ennetava meditsiini või töömeditsiiniga seotud põhjustel, töötaja töövõime hindamiseks, meditsiinilise diagnoosi panemiseks, tervishoiuteenuste või sotsiaalhoolekande või ravi võimaldamiseks või tervishoiu- või sotsiaalhoolekandesüsteemi ja -teenuste korraldamiseks, tuginedes liidu või liikmesriigi õigusele või tervishoiutöötajaga sõlmitud lepingule ja eeldusel, et IKÜM artikli 9 lõikes 3 osutatud tingimused on täidetud ja kaitsemeetmed kehtestatud.

See alus hõlmab näiteks tervishoiu või ravi pakkumisega seotud toiminguid, sotsiaalhoolekande pakkumisega seotud toiminguid (sh sotsiaaltöö, isikuhooldus ja sotsiaaltoetustega seonduvad toimingud) ning ka tervishoiusüsteemide või -teenuste või sotsiaalhooldussüsteemide või -teenuste haldamiseks vajalikke toiminguid.

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töötlemine on vajalik avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil vastavalt IKÜM artikli 83 lõikele 1, tuginedes liidu või liikmesriigi õigusele, ning on proportsionaalne saavutatava eesmärgiga, austab isikuandmete kaitse õiguse olemust ning tagatud on sobivad ja konkreetsed meetmed andmesubjekti põhiõiguste ja huvide kaitseks.

Selliste toimingute puhul tuleb eraldi kaaluda nii toimingu proportsionaalsust kui ka rakendatavaid kaitsemeetmeid. Kuivõrd uuringute ja statistika jaoks ei ole sageli hädavajalik töödelda isikuandmeid (st isikustatud kujul andmeid), siis tuleb kaitsemeetmetega tagada nii tehniliste kui ka korralduslike meetmete olemasolu eelkõige selleks, et tagada võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtte järgimine. Need meetmed võivad hõlmata pseudonümiseerimist, kui kõnealuseid eesmärgi on võimalik saavutada sellisel viisil.

Nimetatud eesmärkidel isikuandmete töötlemisel tasub kindlasti vaadata ka IKS-is sätestatud siseriiklike sätteid.

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töötlemine on vajalik rahvatervise valdkonna avalikes huvides, nagu kaitse suure piiriülese terviseohu korral või kõrgete kvaliteedi- ja ohutusnõuete tagamine tervishoiu ning ravimite või meditsiiniseadmete puhul, tuginedes liidu või liikmesriigi õigusele, millega nähakse ette sobivad ja konkreetsed meetmed andmesubjekti õiguste ja vabaduste kaitseks, eelkõige ametisaladuse hoidmine. See alus võib olla asjakohane näiteks andmete töötlemisel rahvatervise seireks ja statistika tegemiseks. Samuti on alus tõenäoliselt kohaldatav tervishoiusüsteemi ressursside planeerimiseks vajalike toimingute tegemiseks. Seoses koroonapandeemiaga võiks välja tuua näiteks isikuandmete töötlemise avalike vaksineerimisprogrammide teostamiseks.

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töödeldakse isikuandmeid, mille andmesubjekt on ilmselgelt avalikustanud.

See tingimus ei hõlma kõiki üldkasutatavaid andmeid. See hõlmab ainult isikuandmeid, mille andmesubjekt ise on avalikustanud. Kui andmed on avalikuks saanud muul moel, siis ei ole sellel alusel isikuandmete eriliikide töötlemine lubatud (vaatamata sellele, et andmed on pealtnäha avalikud). Selle aluse valimisel peate olema kindel, et just isik ise otsustas aktiivselt oma eriliiki isikuandmed avalikustada ja et see pole olnud eksitus (sh kogemata liigsete andmete avaldamine). Eristada tuleb ka andmete avaldamiseks nõusoleku andmist või sellest teadlik olemist ning isiku aktiivset tegevust teabe kättesaadavaks tegemiseks.

Oluline on igakordselt sisustada ka avalikustamise kriteeriumi. Näiteks on Eestis kohtumõistmine avalik, kuid istungil avaldatu ei pruugi siiski olla üldsusele kättesaadav avalik teave. Seega ei pruugi olla võimalik kohtusaalis kohtunikule ja pooltele (sh nende lepingulistele esindajatele) avaldatud eriliiki isikuandmeid pidada ilmselgelt avalikustatud andmeteks.

Isikuandmete eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui töötlemine on vajalik olulise avaliku huviga seotud põhjustel liidu või liikmesriigi õiguse alusel ning on proportsionaalne saavutatava eesmärgiga, austab isikuandmete kaitse õiguse olemust ja tagatud on sobivad ja konkreetsed meetmed andmesubjekti põhiõiguste ja huvide kaitseks. Sellel alusel võib eriliiki isikuandmete töötlemine kõne alla tulla näiteks riikliku julgeoleku eesmärkidel, terrorismi ja rahapesu tõkestamisel jne. Eestis ei ole kehtestatud selget nimekirja, mis on olulise avaliku huviga seotud põhjused, mis õigustaksid isikuandmete eriliikide töötlemist. Küllaga on selliseid nimekirju kehtestanud teiste riikide järelevalveasutused. Kuigi need ei ole Eestis kohalduvad, võib sellistest nimekirjadest olla kasu põhjenduste esitamisel ja sätte tõlgendamisel.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Kaasus isikuandmete töötlemise toimingute tuvastamise ja nendeks õigusliku aluse valimise kohta.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

- seaduslikkus, õigus ja läbipaistvus
- eesmärgi piirang
- võimalikult väheste andmete kogumine
- õigsus
- säilitamise piirang
- usaldusväärsus ja konfidentsiaalsus

Lisaks isikuandmete töötlemise seaduslikkusele on olulised ka töötlemise õigluse ja läbipaistvuse põhimõtted.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ÜLDMÄÄRUS ARTIKKEL 12-14 (VÄLJAVÕTE ART 13)

1. Kui anamesuujekuga seotud isikuandmeid kogutakse anamesuujekuni, teo vastutav töötleja isikuandmete saamise ajal andmesubjektile teatavaks kogu järgmise teabe: ☐
 - a) vastutava töötleja ning kui kohaldatakse, siis vastutava töötleja esindaja nimi ja kontaktandmed;
 - b) asjakohasel juhul andmekaitseametniku kontaktandmed;
 - c) isikuandmete töötlemise eesmärk ja õiguslik alus;
 - d) kui isikuandmete töötlemine põhineb artikli 6 lõike 1 punktil f, siis teave vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvide kohta;
 - e) asjakohasel juhul teave isikuandmete vastuvõtjate või vastuvõtjate kategooriate kohta;
 - f) asjakohasel juhul teave selle kohta, et vastutav töötleja kavatseb edastada isikuandmed kolmandale riigile või rahvusvahelisele organisatsioonile, ning teave kaitse piisavust käsitleva komisjoni otsuse olemasolu või puudumise kohta või artiklis 46 või 47 või artikli 49 lõike 1 teises lõigus osutatud edastamise korral viide asjakohastele või sobivatele kaitsemeetmetele ja nende koopia saamise viisile või kohale, kus need on tehtud kättesaadavaks.
2. Peale lõikes 1 osutatud teabe esitab vastutav töötleja isikuandmete saamise ajal andmesubjektile järgmise täiendava teabe, mis on vajalik õiglase ja läbipaistva töötlemise tagamiseks: ☐
 - a) isikuandmete säilitamise ajavahemik või, kui see ei ole võimalik, sellise ajavahemiku määramise kriteeriumid;
 - b) teave õiguse kohta taotleda vastutavalt töötlejalt juurdepääsu andmesubjekti puudutavatele isikuandmetele ning nende parandamist või kustutamist või isikuandmete töötlemise piiramist või esitada vastuväide selliste isikuandmete töötlemisele, samuti teave isikuandmete ülekandmise õiguse kohta;
 - c) kui isikuandmete töötlemine põhineb artikli 6 lõike 1 punktil a või artikli 9 lõike 2 punktil a, siis teave õiguse kohta nõusolek iga ajal tagasi võtta, ilma et see mõjutaks enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud töötlemise seaduslikkust;
 - d) teave õiguse kohta esitada kaebus iärelvalveasutusele;

Läbipaistvuse põhimõtte eeldab, et nende isikuandmete töötlemisega seotud teave ja sõnumid on lihtsalt kättesaadavad, arusaadavad ning selgelt ja lihtsalt sõnastatud. Kõnealune põhimõtte puudutab eelkõige andmesubjektide teavitamist vastutava töötleja identiteedist ning töötlemise eesmärgist ja täiendavast teabest, et tagada asjaomaste füüsiliste isikute suhtes õiglane ja läbipaistev töötlemine ning nende õigus saada neid puudutavate isikuandmete töötlemise kohta kinnitust ja sõnumeid. Füüsilisi isikuid tuleks teavitada isikuandmete töötlemisega seotud ohtudest, normidest, kaitsemeetmetest ja õigustest ning sellest, kuidas nad saavad sellise andmete töötlemisega seoses oma õigusi kasutada. Eelkõige peaksid olema selged ja õiguspärased isikuandmete töötlemise konkreetsed eesmärgid, mis tuleks kindlaks määrata andmete kogumise ajal (vt ka IKÜM põhjendus p 39).

ÜLDMÄÄRUS ARTIKKEL 12-14

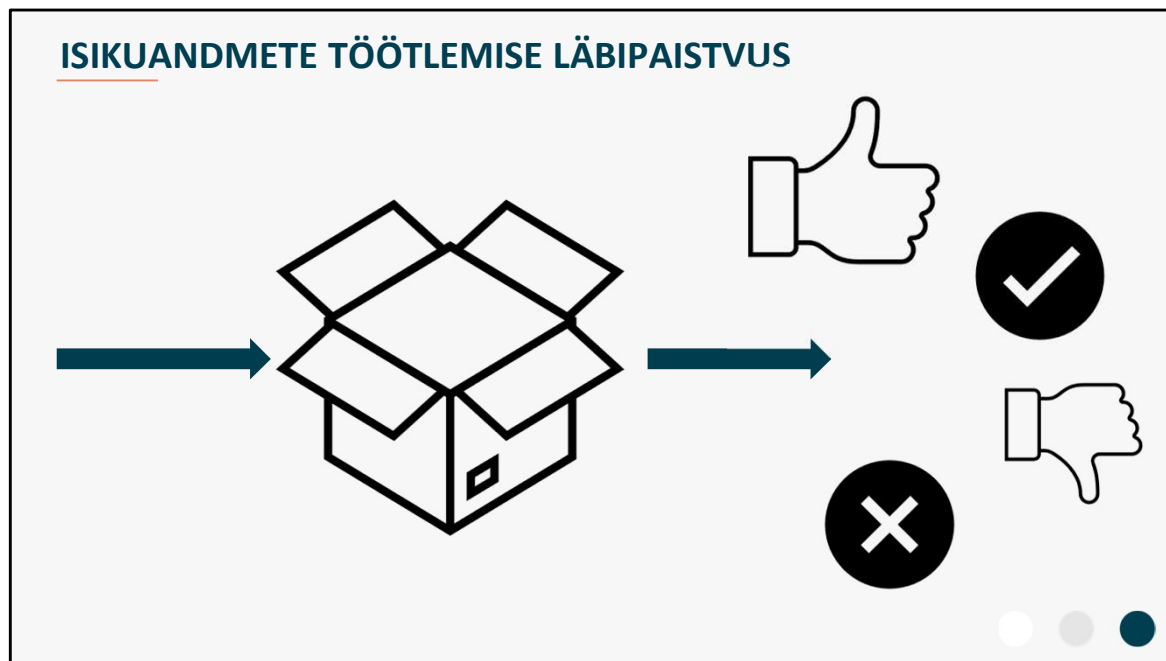
1. Kui andmesubjekti seadus isikuandmeid kogutakse andmesubjekti, teo vastutav töötleja isikuandmete saamise ajal andmesubjektile teatavaks kogu järgmise teabe:

- a) **Art 13 lg 2 p (f) ja art 14 lg 2 p (g):**
- b) **teave [...] automatiseeritud otsuste, sealhulgas**
- c) **profiliianalüüsi tegemise kohta ning vähemalt**
- d) **nendel juhtudel sisuline teave kasutatava**
- e) **loogika ja selle kohta, millised on sellise**
- f) **töötlemise tähtsus ja prognoositavad tagajärjed**
- andmesubjekti jaoks.

- a) võimalik, sellise ajavahemiku määramise kriteeriumid;
- b) teave õiguse kohta taotleda vastutavalt töötlejalt juurdepääsu andmesubjekti puudutavatele isikuandmetele ning nende parandamist või kustutamist või isikuandmete töötlemise piiramist või esitada vastuväide selliste isikuandmete töötlemisele, samuti teave isikuandmete ülekandmise õiguse kohta;
- c) kui isikuandmete töötlemine põhineb artikli 6 lõike 1 punktil a või artikli 9 lõike 2 punktil a, siis teave õiguse kohta nõusolek igal ajal tagasi võtta, ilma et see mõjutaks enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud töötlemise seaduslikkust;
- d) teave õiguse kohta esitada kaebus äärelevalveasutusele;

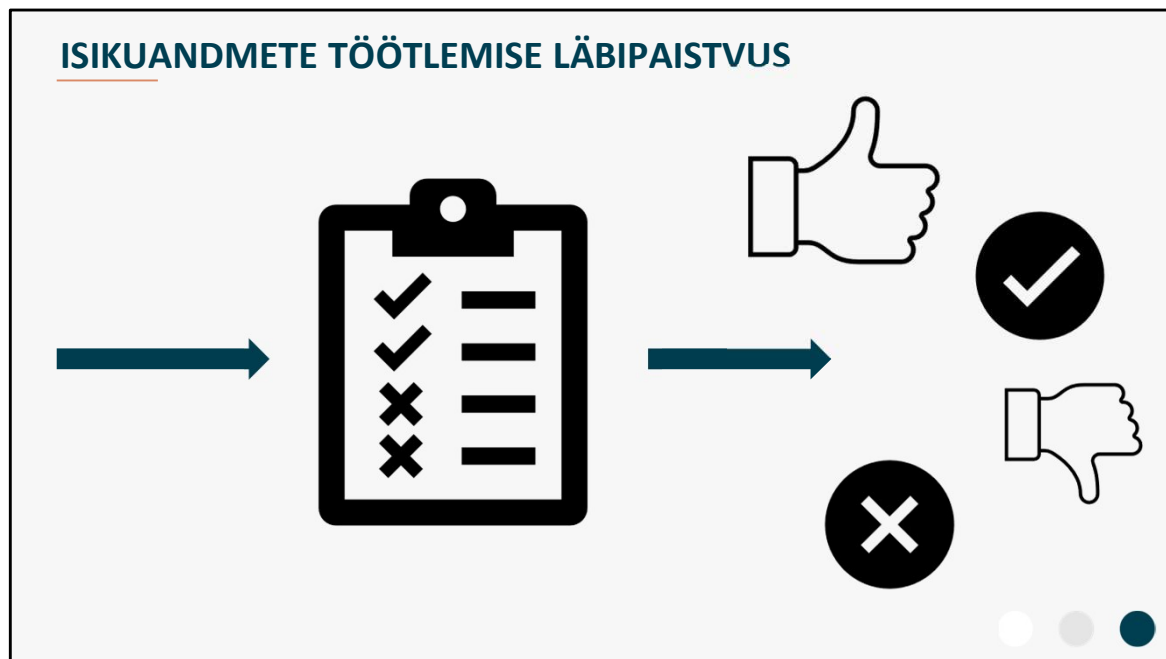
Andmeanalüütika kontekstis on läbipaistvuse põhimõtte puhul eriti oluline esitada andmesubjektile sisuline teave kasutatava loogika ja selle kohta, millised on sellise töötlemise tähtsus ja prognoositavad tagajärjed andmesubjekti jaoks.

Isikuandmete töötlemine ei tohiks üheski olukorras meenutada andmesubjektile “musta kasti”, mille puhul andmesubjekt ei saa aru, kas, kes, kuidas või miks tema isikuandmeid töötleb ning milliseid järeldusi kogutud andmetest tehakse.

Tehnoloogia kiire areng ja protsesside keerukus võivad raskendada mõistmist, kuidas automatiseeritud otsuste tegemine või profiilianalüüs toimivad. Vastutav töötleja peaks leidma lihtsad viisid, kuidas teavitada andmesubjekti otsusele jõudmise loogikast ja kriteeriumitest, millele otsustamisel tuginetakse. Ühest küljest pole protsessi keerukus kindlasti vabandus andmesubjektile teabe esitamata jätmiseks. Teisest küljest ei ole aga ainult algoritmide keeruka selgituse või täieliku algoritm esitamine ilmselt praktiline lähtuvalt nõudest, et teave peab olema keskmisele lugejale lihtsasti mõistetav.

ÕIGLUS JA LÄBIPAISTVUS

- teave ja sõnumid on lihtsalt kättesaadavad, arusaadavad ning selgelt ja lihtsalt sõnastatud
- töötleja identiteet ja töötlemise eesmärgid
- õiguste ja kaitsemeetmete olemasolu ning nende kasutamine

Andmesubjektile peab läbipaistvuse huvides andma selgelt ka infot, kes on tema isikuandmete vastutav töötleja. Teave on andmesubjektile oluline, et teada, kelle poole pöörduda küsimuste, taotluste ja nõuetega. See kohustus seondub tihedalt kohustusega esitada andmesubjektile teave tema õiguste ja nende kasutamise kohta. Andmesubjekti õigustest on koolituses juttu edaspidi. Samuti peab andmesubjekti teavitama isikuandmete vastuvõtjatest (sh volitatud töötlejatest), kellele isikuandmeid on edastatud või plaanitakse edastada.

ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

- seaduslikkus, õiglus ja läbipaistvus
- **eesmärgi piirang**
- **võimalikult väheste andmete kogumine**
- õigsus
- säilitamise piirang
- usaldusväärsus ja konfidentsiaalsus

Nagu juba eespool märgitud, seondub andmete riskasutuse temaatika seondub tihedalt ka eesmärgi piirangu printsiipidega. Samuti tuleb leida tasakaal vajalike, kuid samas võimalikult väheste, andmete kogumise vahel.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

EESMÄRGI PIIRANG, MINIMAALSUSE PÕHIMÕTE

- kogutakse **kindlal eesmärgil**
- hiljem ei töödelda **vastuolulisel** eesmärgil
- isikuandmeid koguda **nii vähe kui võimalik**
- võimalusel eesmärk saavutada muude vahendite abil

Andmete riskasutuse mõistel puudub legaaldefiniitsioon. Sisuliselt on tegemist andmete edasise töötlemisega, mille eesmärk võib erineda andmete kogumise algsest eesmärgist. Teisisõnu tähistab see olukorda, kus isikuandmeid kogutakse ühel eesmärgil, kuid hiljem kasutatakse ka teistel eesmärkidel. IKÜM artikli 5 lõike 1 punktis b tuleneb aga põhimõte, mille kohaselt tuleb isikuandmeid koguda ainult täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärase eesmärkidel ning neid ei tohi hiljem töödelda viisil, mis on nende esialgsete eesmärkidega vastuolus. See põhimõte sätestab andmete riskasutusele teatavad raamid.

Teise oluline riskasutust mõnevõrra piirav põhimõte on minimaalsuse põhimõte. Selle põhimõtte kohaselt peab vastutav töötaja tagama, et töödeldavad isikuandmed on asjakohased, olulised ja piiratud sellega, mis on vajalik nende töötlemise eesmärgi seiskohalt. Vastutavad töötajad peaks suutma arusaadavalt selgitada ja põhjendada isikuandmete kogumise ja säilitamise vajadust ning kaaluma koondandmete, anonüümsete andmete (kui see pakub piisavat kaitset) või varjunimega tähistatud andmete kasutamist (sh eriti just profiilanalüüside käigus).

UUE EESMÄRGI VASTAVUS SENISELE EESMÄRGILE

- eesmärkide seosed
- isikuandmete kogumise kontekst
- andmesubjekti ja vastutava töötleja vaheline suhe
- andmesubjekti ootused andmete edasise kasutamise suhtes
- isikuandmete laad
- kavandatava edasise töötlemise tagajärjed andmesubjekti jaoks
- asjakohaste kaitsemeetmete olemasolu

Selleks et teha kindlaks, kas edasise töötlemise eesmärk vastab eesmärgile, mille jaoks isikuandmed algselt koguti, peaks vastutav töötleja võtma pärast kõikide esialgse töötlemise seaduslikkuse seisukohast vajalike nõuete täitmist muu hulgas arvesse mis tahes seoseid sellise eesmärgi ja kavandatava edasise töötlemise eesmärgi vahel, isikuandmete kogumise konteksti, eelkõige andmesubjekti ja vastutava töötleja vahelisel suhtel põhinevaid andmesubjekti mõistlikke ootusi andmete edasise kasutamise suhtes, isikuandmete laadi, kavandatava edasise töötlemise tagajärge andmesubjekti jaoks ning asjakohaste kaitsemeetmete olemasolu nii esialgsetes kui ka kavandatavates edasistes isikuandmete töötlemise toimingutes.

Asjakohased kaitsemeetmed võivad olenevalt olukorrast olla näiteks ka andmete krüpteerimine või pseudonümiseerimine.

TÖÖTLEMINE MUUL EESMÄRGIL

- töötlemine muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti:
 - vastuolulisel eesmärgil ei tohi
 - kooskõlas eesmärgil tohib, kuid esitada andmesubjektile vajalik teave enne andmete edasist töötlemist
 - teave muu eesmärgi kohta
 - muu asjakohane täiendav teave
- KUI töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks
 - sätestada õigusaktis, millal peetakse edasist töötlemist eesmärkidele vastavaks ja seaduslikuks

Põhjendus p 50: Kui töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötaja avaliku võimu teostamiseks, võib liidu või liikmesriigi õiguses kindlaks määrata ja täpsustada need ülesanded ja eesmärgid, mille puhul tuleks pidada edasist töötlemist eesmärkidele vastavaks ja seaduslikuks.

Edasist töötlemist avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- või ajaloouringute või statistilisel eesmärgil tuleks käsitada eesmärkidele vastavate seaduslike isikuandmete töötlemise toimingutena.

Liidu või liikmesriigis õiguses sätestatud õiguslik alus isikuandmete töötlemiseks võib olla ka edasise töötlemise õiguslikuks aluseks.

Kui uus eesmärk on vastuoluline võrreldes esialgse eesmärgiga, siis võib olla andmete edasine töötlemine (ristkasutus) siiski võimalik eraldi nõusoleku alusel või õigusaktis sätestatud alusel. Üldjuhul tasub mees pidada, et kui isikuandmeid töödeldakse eesmärgil ja viisil, mis pole kooskõlas andmete kogumise algse eesmärgiga, peab selliseks edasiseks töötlemiseks olema iseseisev õiguslik alus (sisuliselt on tegemist nõ nullist uue töötlemistoiminguga).

OHUD SEOS SUURANDMETEGA

- andmemahud on tohutud
- jälgimine, jälitamine
- andmete kaitse IT-turvalisuse aspektid
- läbipaistmatus
- ebatäpsus, diskrimineerimine

Suurandmete (big data) töötlemine võib kujutada märkimisväärseid riske isikuandmete kaitsele ja isikute privaatsusele. Suurandmed tekitavad muret muuhulgas seoses andmete kogumise, isikute jälgimise ja profileerimise ulatusega. Sageli kombineeritakse andmeid paljudest erinevatest allikatest ja see ei ole andmesubjekti jaoks läbipaistav. Võttes arvesse ka kogutud andmete mitmekesisust ja üksikasjalikkust, ei ole sageli võimalik inimestel eeldada, milliseid järeldusi võidakse tema kohta sellise andmekogumi pinnalt teha. Üksikisikutele ei anta piisavalt teavet, langetatakse üksikisikute otsused, millest nad aru ei saa ja isikutel puudub kontroll on andmete üle.

Vastupidiselt liigses mahus andmete töötlemisele on andmeanalüütikas aga riskiks ka mitte piisavate andmete kogumine. Liiga väheste andmete põhjal läbi viidud analüüsid võivad kaasa tuua ebatäpsuse, diskrimineerimise, ja ka isikute põhjendamatu tõrjutuse.

OHUD SEOSSES SUURANDMETEGA

- andmemahud on tohutud
- jälgimine, jälitamine
- andmete kaitse IT-turvalisuse aspektid
- läbipaistmatus
- ebatäpsus, diskrimineerimine

Tõsine risk seondub ka IT-turvalisuse küsimustega. Paraku pole sageli IT-kaitsetase piisav võrreldes töeldavate andmete mahu ja tundlikkusega.

Seoses andmeanalüütikaga tasub tähelepanu pöörata ka Euroopas valmivale tehisintellekti määruse eelnõule (kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206&from=EN>). Määruses eelnõu kohaselt plaanitakse järgida riskipõhist lähenemisviisi. Eristatakse tehisintellekti kasutusviise, mis tekitavad i) vastuvõetamatu riski, ii) suure riski ja iii) väikese või minimaalse riski. Näiteks on eelnõus selgelt keelatud ametiasutuste kasutatav tehisintellektipõhine sotsiaalne hindamine üldistel eesmärkidel. Keelustatakse ka reaalajas toimuva biomeetrilise kaugtuvastamise süsteemide kasutamine õiguskaitse eesmärgil avalikult juurdepääsetavates ruumides, välja arvatud juhul, kui kohaldatakse teatavaid piiratud erandeid. Seega saavad läbipaistvus ja eesmärgipärasus saavad olema kesksed teemad ka tehisintellekti määruses – mõnevõrra sarnaselt IKÜM-I üldpõhimõtetega, kuid samas olenemata isikuandmetest.

ANDMEKAITSEALANE MÕJUHINNANG

- võtta arvesse
 - isikuandmete töötlemise laadi
 - ulatust
 - konteksti
 - eesmäärke
 - kasutatav tehnoloogia (eriti, kui kasutatakse uut tehnoloogiat)
- kui tekib tõenäoliselt suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele
- vaja läbi viia **enne töötlemist** ja **värskendada** vastavalt vajadusele

Kui teatavat tüüpi isikuandmete töötlemise, eelkõige uut tehnoloogiat kasutava töötlemise tulemusena ning isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmäärke arvesse võttes tekib tõenäoliselt füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele suur oht, hindab vastutav töötleja enne isikuandmete töötlemist kavandatavate isikuandmete töötlemise toimingute mõju isikuandmete kaitsele. Endast sarnast suurt ohtu kujutavaid sarnaseid isikuandmete töötlemise toiminguid võib hinnata koos. Viide andmesubjektide õigustele ja vabadustele hõlmab eeskätt õigust isikuandmete kaitsele ja eraelu puutumatusele, kuid võib hõlmata ka muid põhiõigusi, nagu sõnavabadus, mõttevabadus, liikumisvabadus, diskrimineerimiskeeld, õigus vabadusele ning südametunnistuse- ja usuvabadus. AKI hinnangul on suure ohuga tegemist nt kui töödeldakse terviseandmeid haiglates ja tervisekeskustes või toimub isikuandmete edastamine välisriikidesse.

Mõjuhinnangut tuleks vaadelda kui abivahendit andmeanalüütika toimingute tegemisel. Mõjuhinnangu läbi viimine võib olla väga kasulik näiteks selleks, et põhjendada isikuandmete töötlemise vajalikkust. Kindlasti aitab see protsess leida tasakaalu ka isikuandmete minimaalsuse põhimõttega seoses. Mõjuhinnang aitab välja selgitada, millised andmed on vajalikud, et ei kogutaks liiga palju ega liiga vähe andmeid. Mõlema äärmusega kaasnevad andmeanalüütika puhul olulised riskid, mida mõjuhinnangu tegemisel eelduslikult märgatakse ja neid siis vastavalt maandatakse.

ANDMEKAITSEALANE MÕJUHINNANG

- võtta arvesse
 - isikuandmete töötlemise laadi
 - ulatust
 - konteksti
 - eesmäärke
 - kasutatav tehnoloogia (eriti, kui kasutatakse uut tehnoloogiat)
- kui tekib tõenäoliselt suur oht füüsilise isiku õigustele ja vabadustele
- vaja läbi viia **enne töötlemist** ja **värskendada** vastavalt vajadusele

Andmekaitsealane mõju hindamine ei ole ühekordne tegevus. Kui andmetöötluse käigus ilmnevad uued suured ohud, siis tuleks mõjuhindangut uuendada. Andmekaitsealane mõjuhindang aitab saavutada isikuandmete töötlemise toimingute vastavust IKÜM nõuetele ja seda ka tõendada.

Avalikus sektoris andmete töötlemisel tasub meeles pidada, et kui isikuandmete töötlemine toimub õigusakti alusel, siis võib mõjuhindang olla läbi viidud juba ka akti eelnõu raames (IKÜM artikli 35 lg 10). Võiks isegi väita, et põhjaliku mõjuhindangu läbi viimine õigusakti välja töötamise eelnõu raames on tungivalt soovituslik. Ebaotstarbekas oleks kehtestada õigusakt, mille rakendamise käigus selguvad alles suuremad probleemid isikuandmete töötlemise küsimustes.

ANDMEKAITSEALANE MÕJUHINNANG

AKI aastaraamat 2020:

- Samuti kipuvad andmekaitsealased mõjuhinnangud kas **puuduma** või olema samuti **napisõnalised**.
- Sestap on tulnud mitmel korral tähelepanu juhtida vajadusele just andmekaitsealast **mõjuhinnangut täiendada**.
- **Mõju inimeste privaatsusele** kiputakse hindama ka pigem väiksemaks, kui see inspeksiooni hinnangul tihtipeale on.

Andmekaitse Inspeksioon on 2020 kokkuvõttes järeldanud, et andmekaitsealased mõjuhinnangud kipuvad kas puuduma või olema napisõnalised. Sestap on tulnud mitmel korral tähelepanu juhtida vajadusele just andmekaitsealast mõjuhinnangut täiendada. Mõju inimeste privaatsusele kiputakse hindama ka pigem väiksemaks, kui see inspeksiooni hinnangul tihtipeale on. Kuigi privaatsus ei ole absoluutne õigus, tasub seda mõjuhinnangu tegemisel pigem selle nurga alt vaadelda.

Praktilise soovitusena on eluliselt alati hea mõelda oma andmetele. Kas mõjuhinnangu läbiviija tahaks, et tema andmeid kirjeldatud viisil töödeldakse.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMEKAITSEALANE MÕJUHINNANG

- Kohustuslik läbi viia KUI:
 - automaatsel töötlemisel põhinev isiklike aspektide **süstemaatiline ja ulatuslik hindamine**, mille põhjal tehakse otsuseid, millel on füüsilise isiku jaoks **olulised tagajärjed**
 - Isikuandmete **eriliikide** või süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud andmete **ulatuslik töötlemine**, või
 - avalike alade ulatuslik süstemaatiline jälgimine

Teatud eelduste puhul on mõjuhinna läbiviimine kohustuslik. IKÜM artikli 35 lõikes 3 on esitatud näited, millal on mõjuhinna läbi viimine kindlasti kohustuslik. Oluline on meeles pidada, et need on näited ja tegemist ei ole ammendava loeteluga.

Õiguskirjanduse kohaselt tasub “suure ohu” hindamisel lähtuda näiteks järgmistest elementidest (kui on täidetud vähemalt kaks kriteeriumi, oleks suure tõenäosusega vaja läbi viia andmekaitsealane mõjuhinna):

1. Hindamine, sealhulgas profiilanalüüsi tegemine ja prognoosimine;
2. Õiguslike või samaväärsete oluliste tagajärgedega automatiseeritud otsuste tegemine;
3. Süstemaatiline jälgimine;
4. Tundlikud andmed või väga isiklikud andmed;
5. Isikuandmete ulatuslik töötlemine;
6. Andmekogumite sobitamine või kombineerimine;
7. Haavatavate andmesubjektide andmed;
8. Uuenduslik kasutamine või uute tehnoloogiliste või korralduslike lahenduste rakendamine;
9. Kui isikuandmete töötlemise toimingud ise „takistavad andmesubjektidel õiguse või teenuse või lepingu kasutamist“.

ANDMEKAITSEALANE MÕJUHINNANG

- automatiseeritud andmetöötlus
- ulatuslik töötlemine
- süstemaatiline töötlemine
- andmesubjektile tekivad õiguslikud tagajärjed või on muu oluline mõju

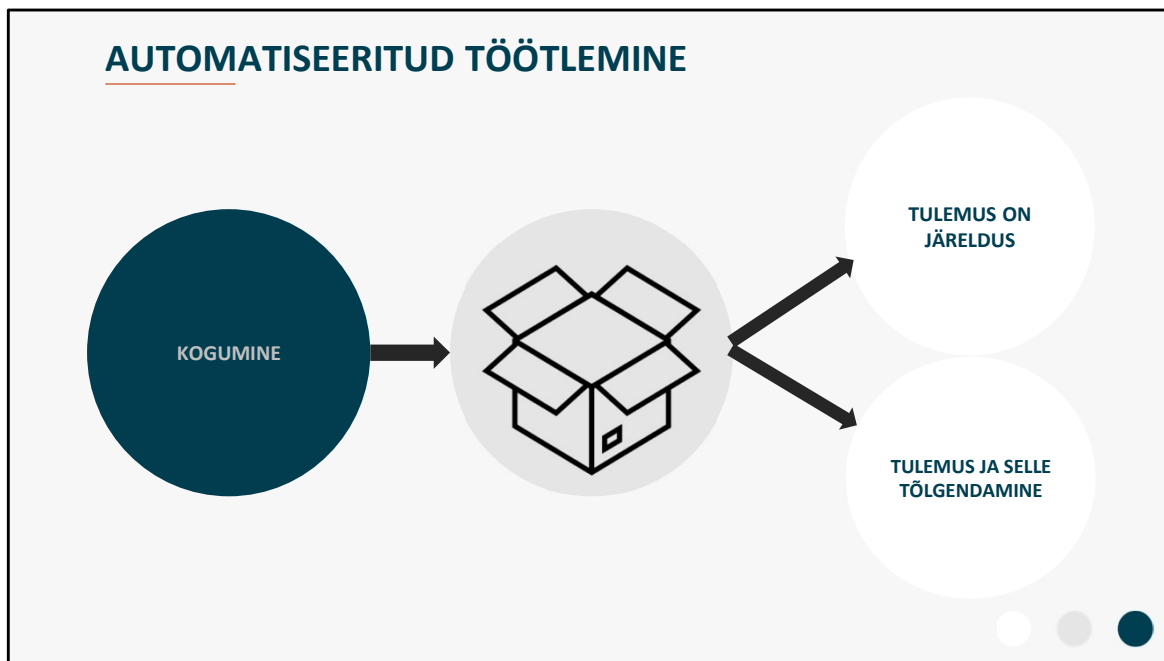
Vaatleme andmeanalüütika kontekstis lähemalt IKÜM artikli 35 lõike 3 punktis a kirjeldatud juhtu mõjuhinnangu läbiviimiseks.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Automatiseeritud andmetöötlusena peetakse enamjaolt silmas profileerimist või automatiseeritud otsuste tegemist (vt selgitused nende kohta eespool).

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

SÜSTEMAATILINE JA ULATUSLIK

•SÜSTEMAATILINE

- planeeritud ja metoodiline

•ULATUSLIK

- eriliiki andmed vähemalt 5000 inimese kohta
- suurt ohtu põhjustavaid andmed vähemalt 10 000 inimese kohta
- ülejäänud isikuandmed vähemalt 50 000 inimese kohta

erandid piiriülese andmetöötuse puhul

Suurt ohtu põhjustavad andmed ("ulatuslikkuse" kriteeriumi punkt 2) on nn tundlikud isikuandmed. Eestis on Andmekaitse Inspeksioon suurt ohtu põhjustavate andmetena nimetanud andmeid, millega võib kaasneda:

1. identiteedivarguse või -pettuse oht (eriti digitaalse usaldusteenuse ning sellega võrreldava identiteedihaldusteenuse puhul);
2. oht varale (eriti panga- ja krediitkaarditeenuse kaudu);
3. oht sõnumisaladuse rikkumisele (eriti sideteenuse puhul);
4. inimese asukoha reaalsajas jälitamine (eriti sideteenuse puhul);
5. inimese majandusliku seisu avalikuks saamine (eriti maksuandmete, pangaandmete ning krediidireitingu andmete kaudu – kuid ei hõlma avalike andmete kasutamist);
6. oht õiguslike tagajärgedega või samalaadse mõjuga diskrimineerimiseks (sealhulgas töövahendusteenuses ning palga- ja karjäärivõimalusi mõjutavas hindamisteenuses);
7. laste isikuandmete töötlemine (lastele suunatud teenustes);
8. seadusest tuleneva saladuse hoidmise kohustusega kaitstud teabe avalikuks saamise oht (juurdepääsupiirangu teave, ameti- ja kutsesaladusega kaitstud teave).

Juhime tähelepanu, et slaidil kirjeldatud kriteeriumid ei kehti piiriülese andmetöötuse puhul.

TAGAJÄRJED ANDMESUBJEKTILE

- õiguslike tagajärgedega otsus
 - mõjutab otseselt andmesubjekti juriidilisi õigusi
- muu märkimisvärne mõju
 - mõjutab märkimisväärselt isiku olukorda, käitumist või valikuid
 - avaldab pikaajalist või püsivat mõju
 - võib tuua kaasa tõrjutuse või diskrimineerimise

Profiilialalüüsi otsustega seotud suur oht on, et keegi jääb teiste tegude tõttu oma võimalustest ilma. Andmesubjektile tekkivate tagajärgede puhul eristatakse selgelt õiguslike tagajärgedega otsuseid (näiteks õigus saada konkreetset õigusaktidega kehtestatud sotsiaalhüvitist või selle hüvitise andmisest keeldumine; riiki sisenemise keelamine või kodakondsuse andmisest keeldumine jne) ning muud märkimisväärsed mõju (näiteks otsused, mis mõjutavad kellegi juurdepääsu terviseteenustele; otsused, millega võetakse ära kellegi töövõimalus või pannakse ta väga ebasoodsasse olukorda; otsused, mis mõjutavad kellegi juurdepääsu haridusele, näiteks ülikooli vastuvõtmist).

MÕJUHINNANGU ELEMENDID

- kavandatud toimingud, eesmärgid
- vajalikkuse ja proportsionaalsuse analüüs
- ohtude kirjeldus ja hinnang
- kaitsemeetmed

Iga mõjuhinna kohustuslikud elemendid on lühidalt kirjeldatud IKÜM artikli 35 lõikes 7. Järgnevalt vaatleme ühte võimalikku sisulist lähenemist neile elementidele. Kindlasti oleneb mõjuhinna täpne ülesehitus konkreetse planeeritava toiminguga eripäradest.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MÕJUHINNANGU LÄBIVIIMINE

- kirjelda plaanitud töötlemistoimingut (sh tehniline lahendus)
- kaardista esialgselt võimalikud riskid (Kas on suur oht?)
- moodustada töörühm
- hinnata: vajalikkust, proportsionaalsust, riske
- riskide maandamine
- hinnata: vajalikkust, proportsionaalsust, riske
- ... (jätkub)

Iga töötlemistoimingu planeerimisel tuleb esimese sammuna detailselt kirjeldada planeeritud töötlemistoimingut. Andmeanalüütika kontekstis peaks selline kirjeldus kindlasti sisaldama ka kasutatava tehnilise lahenduse kirjeldust. Seejärel tuleks kaardistada esialgsed võimalikud riskid, et teha järeldus võimaliku suure ohu esinemise kohta. Kui suur oht on ilmne või selleks on vähemalt kahtlus, tuleks otsustada mõjuhinna läbi viimise kasuks.

Mõjuhinna läbiviimiseks tasub moodustada töörühm, kuhu on kaasatud olulisemad valdkondade esindajad, sh andmekaitseametnik, IT-spetsialist, andmeanalüütik ja võimalusel ka andmesubjektid või nende esindaja.

Mõjuhinna fookus peaks olema võimalikul tekkival kahjul, pidades silmas nii varalist kui ka mittevaralist kahju. Mõjuhinna eesmärk ei ole kõiki riske välistada, vaid riskid tuvastada ning need võimalusel maandada. Seejärel tuleb hinnata jääkriski - kas jäärisk on põhjendatud. Vajadusel tuleb riskide hindamist, maandamist ja uuesti hindamist läbi viia korduvalt.

MÕJUHINNANGU LÄBIVIIMINE

... (jätk)

- kui riskid on piisavalt maandatud, jätkata toimingute planeerimist
- kui riskid ei ole maandatud ja jääb suur oht, kaaluda järelvalveasutusega eelkonsulteerimist
- DOKUMENTEERI
- vajadusel uuenda

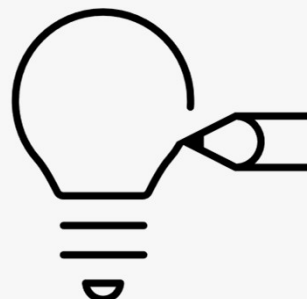
Mõjuhindangu lõppfaasis peaks selguma, kas võimaliku suure ohu riski on suudetud rakendatud meetmetega piisavalt maandada või mitte. Kui riskid on maandatud, võib edasi liikuda toimingute planeerimise ja selle läbi viimisega. Kui riskid ei ole maandatud ja mõjuhindangust nähtub, et isikuandmete töötlemise tulemusena tekiks jätkuvalt suur oht, peab vastutav töötleja enne isikuandmete töötlemist konsulteerima järelvalveasutusega või loobuma oma senisest plaanist.

Rõhutame, et mõjuhindangu läbi viimise iga sammu tasub detailselt dokumenteerida. Mõjuhindangu koostamise lõpus tuleb kindlasti koostada ka üks protsessi kokku võttev dokument, kuid dokumenteerimise protsessi tuleb juurutada juba mõjuhindangu läbi viimise käigus. Nagu juba eespool märgitud ei ole mõjuhindang ühekordselt läbi viidav toiming, vaid seda tuleb vajadusel täiendada ja uuendada. Seda nii toimingute muutumise puhul kui kindlasti ka siis, kui töötlemise käigus ilmneb asjaolusid, mida esialgses mõjuhindangus piisavalt ei arvestatud.

MÕJUHINNANG – SAMM 1 – KIRJELDUS

- ajaline raamistik
- töötlemise laad
- töötlemise ulatus
- kasutatavad tehnilised lahendused
- kontekst, sh hinnang lähteandmestikule
- eesmärgid
- vajadus, proportsionaalsus

Üks võimalik lähenemine töötlemistoimingu kirjelduse etappidele mõjuhinnangus.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MÕJUHINNANG – SAMM 2 – RISKID

- riskiga seotud isikuandmete kategooria
- tekkiva kahju tõenäosus
- mõju andmesubjektile
- KAS SUUR OHT?

Üks võimalik lähenemine riskide kirjelduse etappidele mõjuhinnangus.

NÄIDE

Severity of impact	Serious harm	Low risk	High risk	High risk
	Some impact	Low risk	Medium risk	High risk
	Minimal impact	Low risk	Low risk	Low risk
		Remote	Reasonable possibility	More likely than not
		Likelihood of harm		

<https://ico.org.uk/media/images/graphics/2258437/dpia2.png>

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

MÕJUHINNANG – SAMM 3 – RISKIDE MAANDAMINE

- meetmed riski maandamiseks
- meetme mõju riskile (välistab riski, maandab riski, kaalutud risk)
- tulemus, jääkrisk
- KAS SUUR OHT?

Üks võimalik lähenemine riskide maandamise kirjelduse etappidele mõjuhinnangus.

Riskide maandamise meetmeteks võib olla näiteks otsus, et teatud tüüpi andmeid siiski ei koguta või vähendatakse töötlemise ulatust. Samuti võib andmeanalüütika mudelite väljatöötamise puhul adekvaatseks meetmeks olla töödeldavate isikuandmete säilitamisperioodide minimaliseerimine, täiendavate tehnoloogiliste turvameetmete kasutusele võtmine või võimaluse korral isegi andmete anonüümimine või vähemalt pseudonüümimine.

Riskide maandamiseks sobivad kindlasti ka korralduslikud meetmed nagu personali koolitamine riskide ennetamise ja maandamise tagamiseks, riskide vältimiseks sisemiste juhiste ja eeskirjade koostamine ning koostööpartneritega rangemate lepingutingimuste kokku leppimine.

VOLITATUD TÖÖTLEJA KAASAMINE

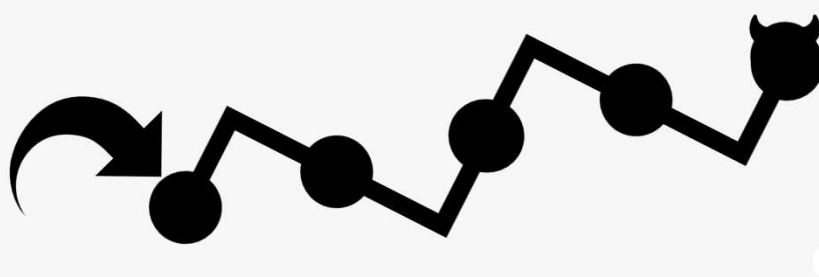
- vastutav töötleja ainult selliseid volitatud töötlejaid, kes
 - annavad piisava tagatise (*providing sufficient guarantees*), et
 - nad rakendavad asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid sellisel viisil, et
 - töötlemine vastab käesoleva määruse nõuetele ja sealjuures tagatakse andmesubjekti õiguste kaitse.
- Kuidas kontrollida piisavat “tagatist”?

Piisava tagatise kontrollimiseks on praktikas leitud erinevaid lahendusi. Põhjalikumad kontrollijad saavad detailseid küsimustike või palutakse edastada isikuandmete kaitset käsitlevad sisekorrad. Pahatihti piiratakse aga vastupidise äärmusega ehk küsitakse ainult mõni üksik küsimus ning rahuldutakse mõnesõnaliste vastusega. Ilmselt on kõige parem lahendus jällegi tasakaalus ehk kahe äärmuse keskel. Volitatud töötleja üle teostatav kontroll peaks olema piisavalt põhjalik, et veenduda koostööpartneri usaldusväärsuses, kuid liiga detailne sekkumine koostööpartneri siseasjadesse ei ole põhjendatav ka IKÜM nõuete täitmisega.

VOLITATUD TÖÖTLEJA KAASAMINE

- **Volitatud töötleja** ei kaasa teist **volitatud töötlejat** ilma vastutava töötleja **eelneva** konkreetse või üldise **kirjaliku loata**
- Üldise kirjaliku loa korral teavitamiskohustus

Vastutavalt töötlejal peab alati säilima kontroll või vähemalt ülevaade volitatud töötleja kaasatud all-töötlejate kohta. IKÜM mõte on vältida olukorda, kus vastutav töötleja (ja seeläbi ka andmesubjekt) kaotab kontrolli andmete üle.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

VOLITATUD TÖÖTLEJA KAASAMINE

- *Data Processing Agreement (DPA)*
- Vastutava töötleja ja volitatud töötleja vaheline leping
- Peab määrama:
 - töötlemise sisu ja kestus
 - töötlemise laad ja eesmärk
 - isikuandmete liik ja andmesubjektide kategooriad
 - vastutava töötleja kohustused ja õigused
- Kui ettenähtud eesmärki/vahendeid ületatakse, siis võib muutuda iseseisvaks vastutavaks töötlejaks (st lisandub kohustusi)

Andmeanalüütika seisukohast tasub kindlasti läbi mõelda, kas plaanitav koostöö on ikka vastutava ja volitatud töötleja vahel. Vastutava töötleja kindlaks tegemise kriteeriumiteks on nii töötlemise eesmärkide kui ka vahendite määramine. Meenutamaks – vastutav töötleja on füüsiline või juriidiline isik, avaliku sektori asutus, amet või muu organ, kes üksi või koos teistega määrab kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid. Kui andmeanalüütikat teostaval asutusel on küll selged töötlemistoimingu eesmärgid, kuid vahendid (nt kasutatav tehniline lahendus, meetod jne) määrab koostööpartner, võib tegemist olla ka kaasvastutavate töötlejatega.

Kaasus mõjuhinnangu läbiviimise kohta.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

AUTOMAATSED OTSUSED - ARTIKKEL 22

- Andmesubjektil on **õigus**, et tema kohta ei võetaks otsust, mis põhineb üksnes automatiseeritud töötlusel, sealhulgas profiilianalüüsil, mis toob kaasa teda puudutavaid õiguslikke tagajärgi või avaldab talle märkimisväärt mõju.
- käsitletav selliste otsuste tegemise **keeluna**, millest lubavad erandid

Automatiseeritud otsuse tegemine tähendab, et inimene ei osale otsustusprotsessis. Et tegu oleks inimese sekkumisega, peab vastutav töötleja tagama, et otsuse läbivaatamine on mõtestatud, mitte üksnes tühi liigutus. Seda peaks tegema keegi, kellel on volitused ja pädevus otsust muuta. Ta peaks analüüsi käigus arvesse võtma kõiki asjakohaseid andmeid.

Selles sättes kasutatav termin „õigus“ ei tähenda, et artikli 22 lõiget 1 kohaldataks üksnes siis, kui andmesubjekt õigust aktiivselt kasutab. Artikli 22 lõikes 1 on kehtestatud üksnes automatiseeritud töötlusel põhinevate otsuste tegemise üldine keeld. See keeld kehtib olenemata sellest, kas andmesubjekt võtab meetmeid seoses oma isikuandmete töötlemisega.

Andmekaitsealases mõjuhinngas peaks vastutav töötleja kindlaks tegema ja märkima inimese sekkumise taseme otsustusprotsessis ning selle, millises etapis sekkumine toimub. Iga töötlemise korral, mis kujutab endast andmesubjektile tõenäoliselt suurt ohtu, peab vastutav töötleja tegema andmekaitsealase mõjuhinngu. Lisaks mistahes muude töötlemisega seotud ohtude käsitlemise võimaldamisele võib andmekaitsealane mõjuhinngang olla eriti kasulik vastutavatele töötlejatele, kes pole kindlad, kas nende kavandatav tegevus vastab artikli 22 lõikes 1 esitatud määratlusele, ning milliseid kaitsemeetmeid tuleb rakendada, kui töötlemine on kindlakstehtud erandi tõttu lubatud.

AUTOMAATSED OTSUSED - ARTIKKEL 22

- Andmesubjektil on **õigus**, et tema kohta ei võetaks otsust, mis põhineb üksnes automatiseeritud töötlusel, sealhulgas profiilianalüüsil, mis toob kaasa teda puudutavaid õiguslikke tagajärgi või avaldab talle märkimisväärset mõju.
- käsitletav selliste otsuste tegemise **keeluna**, millest lubavad erandid

Nõutavad kaitsemeetmed automatiseeritud otsuste tegemisel hõlmavad eelkõige (vt ka IKÜM artikli 22 lõige 3):

1. õigust olla teavitatud, sh sisuline teave kasutatava loogika kohta ning selle kohta, millised on töötlemise tähtsus ja prognoositavad tagajärjed andmesubjekti jaoks (vt IKÜM artiklid 13 ja 14);
2. õigust otsesele isiklikule kontaktile; ja
3. õigust otsus vaidlustada.

ARTIKKEL 22 - ERANDID

- Automatiseeritud töötlusel põhinev otsus lubatud, kui:
 - vajalik lepingu täitmiseks või sõlmimiseks;
 - lubatud vastutava töötleja suhtes kohaldatava liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud ka asjakohased meetmed andmesubjekti õiguste ja vabaduste ning õigustatud huide kaitsmiseks; või
 - põhineb andmesubjekti sõnaselgel nõusolekul.

ARTIKKEL 22 - ERANDID

§ 33⁶. Automaatsed haldusaktid ja dokumendid

(1) Keskkonnaamet võib anda haldusakti ja dokumendi automatiseeritult, ilma maksuhalduri ametniku vahetu sekkumiseta (edaspidi *automaatne haldusakt ja dokument*), arvestades maksukorralduse seaduse § 46² lõikes 2 sätestatut.

§ 46². Automaatsed haldusaktid ja dokumendid

(1) Riiklike maksude maksuhaldur võib anda haldusakti ja dokumendi automatiseeritult, ilma maksuhalduri ametniku vahetu sekkumiseta (edaspidi *automaatne haldusakt ja dokument*).

§ 23. Töötukassa eesmärk

(4) Töötukassal on oma eesmärgi saavutamiseks ja seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks õigus anda haldusakte automatiseeritult isiku vahetu sekkumiseta, kui see on võimalik arvestades haldusakti andmise asjaolusid ja sisu.

[RT I, 13.03.2019, 2 - jõust. 15.03.2019]

§ 489². Kohtunikuabi pädevus maksekäsu kiirmenetluses ja määruste tegemine automatiseeritult

(1) Makseettepaneku, maksekäsu ja maksekäsu kiirmenetlusega seotud muu määruse, muu hulgas käesoleva seadustiku §-s 179 nimetatud määruse, võib teha ka kohtunikuabi.

[RT I 2008, 28, 180 - jõust. 15.07.2008]

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud määruse võib teha ka automatiseeritult maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi vahendusel, kui on tagatud määruse tegemise eelduste automaatne kontrollimine. Sel juhul ei pea määrus olema allkirjastatud.

[RT I, 21.05.2014, 1 - jõust. 31.05.2014]

Eestis on juba praegu mitmes õigusaktis näiteid automatiseeritud otsuste tegemise kohta. Esitatud näited on:

1. keskkonnatasude seaduse § 33.6 lg 1;
2. maksukorralduse seaduse § 46.2 lg 1;
3. töötuskindlustuse seaduse § 23 lg 4; ja
4. tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 489.2.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ARTIKKEL 22 – ERAND ERANDIST

Eriliiki
isikuandmed

- EI TOHI põhineda eriliiki isikuandmetel
- välja arvatud kui:
 - töötlemine nõusoleku alusel (art 9(2)(a)); või
 - vajalik olulise avaliku huviga seotud põhjustel (art 9(2)(g))
 - JA
 - kehtestatud on asjakohased kaitsemeetmed

Kui otsustamine hõlmab artikli 9 lõikes 1 määratletud andmete eriliike, peab vastutav töötleja ühtlasi tagama, et ta täidab artikli 22 lõikes 4 sätestatud nõudeid, st eriliikide töötlemise aluseks on nõusolek või oluline avalik huvi õigusaktis sätestatud alusel. Samuti peavad kindlasti olema kehtestatud asjakohased kaitsemeetmed.

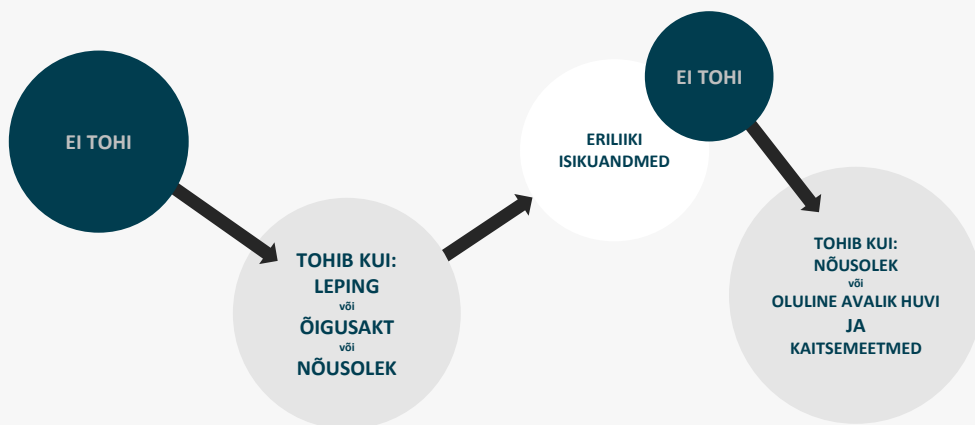
Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ARTIKKEL 22

Automatiseeritud töötlemisel põhinevad otsused

Kokkuvõtlik skeem automatiseeritud otsuste lubatavuse ja keeldude kohta.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Lõimitud andmekaitse (*privacy by design*)

Töötlemisvahendite
kindlaksmääramisel ja töötlemise
ajal

rakendatakse tehnilisi ja
korralduslikke meetmeid,

mis aitavad kaasa määruse
nõuete täitmisele

(sh andmesubjekti õiguste
kaitsmisele).

Võttes arvesse teaduse ja tehnoloogia viimast arengut ja rakendamise kulusid ning töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärgi, samuti töötlemisest tulenevaid füüsiliste isikute õigusi ja vabadusi ähvardavaid erineva tõenäosuse ja suurusega ohte, rakendab vastutav töötleja nii töötlemisvahendite kindlaksmääramisel kui ka isikuandmete töötlemise ajal asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, nagu pseudonümiseerimine, mis on vajalikud andmekaitsepõhimõtete (nagu võimalikult väheste andmete kogumine) tõhusaks rakendamiseks ja vajalike kaitsemeetmete lõimimiseks isikuandmete töötlemisse, et täita käesoleva määruse nõudeid ja kaitsta andmesubjektide õigusi.

Lühidalt võib laadi mõista kui töötlemisele omaseid tunnuseid. Ulatus viitab töötlemise mahule ja piiridele. Kontekst on seotud töötlemise asjaoludega, mis võivad mõjutada andmesubjekti ootusi, ning eesmärk hõlmab töötlemise eesmärgi.

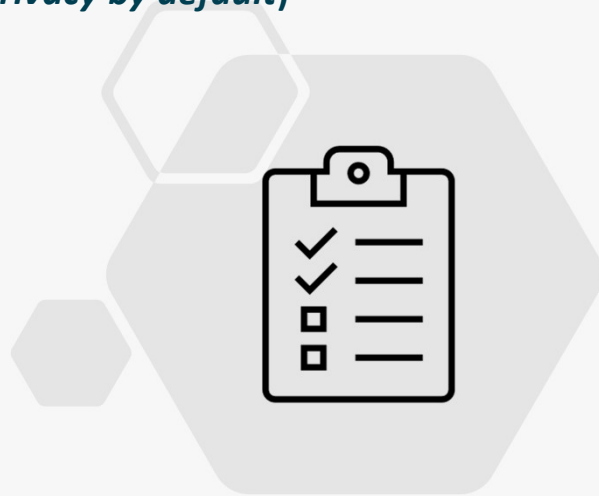
Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Vaikimisi andmekaitse (privacy by default)

Vaikimisi töödeldakse
ainult andmeid,
mis on vajalikud
konkreetses eesmärgi
saavutamiseks.

Vastutav töötleja rakendab asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, millega tagatakse, et vaikimisi töödeldakse ainult isikuandmeid, mis on vajalikud töötlemise konkreetse eesmärgi saavutamiseks.

See kehtib kogutud isikuandmete hulga, nende töötlemise ulatuse, nende säilitamise aja ja nende kättesaadavuse suhtes. Nende meetmetega tagatakse eelkõige see, et isikuandmeid ei tehta vaikimisi ilma asjaomase isiku sekkumiseta määramata füüsiliste isikute ringile kättesaadavaks. Mõiste „vaikimisi“ viitab eelnevalt olemasolevale või eelvalitud seadistuse väärtusele, mis on määratud tarkvararakendusele, arvutiprogrammile või seadmele.

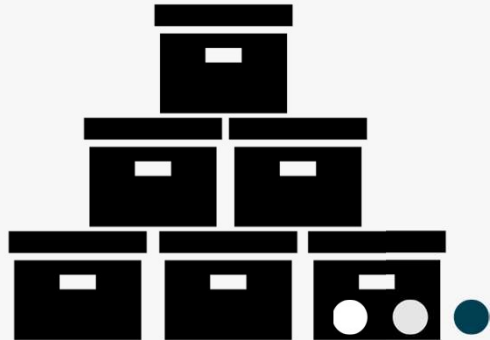
Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMEKOGUD

- riiklik vs kohalik
- eesmärgipärasus ja „igaks juhuks“ kogumine
- säilitamistähtajad
- korduv kogumine vs päringud

Andmeanalüütikas on kesksel kohal kindlasti küsimus, milline andmekogu toimingute aluseks valitakse. Avaliku sektori andmekogude loomisel on oluline otsustada, kas praktiline on luua riiklik või kohalik andmekogu. Praktikas on tõusetunud selle otsuse tegemisel probleeme ja vahel mõeldakse mitu korda ümber (vt näiteks Tallinna Sotsiaalhoolekande Infosüsteemi loomise kohta AKI 2020 aastaraamatus, lk 54. Kättesaadav: https://aastaraamat.aki.ee/sites/default/files/aastaraamatud/aastaraamat_2020.pdf).

Andmekogude loomisel tuleb silmas pidada isikuandmete töötlemise eesmärke (sh andmekogu loomise eesmärki) ja vältida andmete nii-öelda igaks juhuks kogumist. Andmekogu loomisel tuleb kindlaks määrata kogutud andmete säilitamise tähtajad. Need peavad omakorda sõltuma sõnastatud eesmärkidest. Näiteks andmeanalüütikas mudeli loomiseks kasutatavaid andmeid ei ole eelduslikult vaja pikema perioodi jooksul kui mudeli loomine.

Andmete riskasutuseks on vajalik, et andmesubjektile oleks selgelt ja läbipaistvalt esitatud teave andmete edasistel eesmärkidel töötlemise kohta. Kuigi praktikas on kindlasti efektiivsem juba olemas olevate andmete riskasutus, ei tohiks selline kasutus kunagi olla andmesubjekti jaoks üllatuslik. Kui andmete varasemal kogumisel ei ole andmesubjektile võimaliku planeeritava riskasutuse kohta infot edastatud, siis tuleb alati kaaluda vajadust samu andmeid andmesubjektilt uuesti küsida või vähemalt edastada selge info uue töötlemise eesmärgi kohta (vt eespool käsitletud selgitused töötlemistoimingute eesmärgipärasuse kohta).

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjekti õiguste kasutamisel peab vastutav töötleja üldjuhul taotlustele vastama ja soovitud meetmeid rakendama tasuta. Siiski ei ole ka andmesubjekti õigus oma õigusi kasutada absoluutne. Kui andmesubjekti taotlused on selgelt põhjendamatud või ülemääraseks, eelkõige oma korduva iseloomu tõttu, võib vastutav töötleja küsida mõistlikku tasu või keelduda taotletud meetmete võtmisest. Tasu küsimisel tuleb arvesse võtta võimalikku halduskulu, mis kaasneb teabe esitamise või teavitamise või taotletud muude meetmete rakendamisega.

Oluline on meeles pidada, et vastutaval töötlejal lasub kohustus tõendada, et taotlus oli selgelt põhjendamatu või ülemäärane.

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

• Selge teave ja teavitamine

- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Selge teabe esitamisel tasub silmas pidada järgnevaid aspekte:

1. selgus – teave peab olema koostatud selges ja lihtsas keeles ning olema sisutihe ja arusaadav;
2. semantika – edastataval teabel peab olema kõnealusele sihtrühmale selge tähendus;
3. juurdepääsetavus – teave peab olema andmesubjektile hõlpsasti ligipääsetav;
4. kontekstipõhine – teave tuleb esitada asjakohasel ajal ja sobivas vormis;
5. asjakohasus – teave peab olema asjakohane ja konkreetsele andmesubjektile kohaldatav;
6. universaalsus – teave peab olema ligipääsetav kõigile ning hõlmama masinloetavate keelte kasutamise võimalust, et hõlbustada ja automatiseerida loetavust ning soodustada selgust;
7. mõistetavus – andmesubjektidel peab olema selge arusaam sellest, mida nad võivad eeldada seoses oma isikuandmete töötlemisega, eelkõige juhul, kui andmesubjektideks on lapsed või muud haavatavad rühmad;
8. mitmekanalilisus – lisaks teabe esitamisele teksti kujul tuleb teavet anda eri kanalites ja meediumites, et teave jõuaks suurema tõenäosusega tõhusalt andmesubjektini;
9. kihilisus – teave tuleks esitada kihiliselt, et tagada tasakaal tervikluse ja mõistmise vahel, võttes samal ajal arvesse andmesubjektide mõistlikke ootusi.

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- **Andmetega tutvumine**
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjektil on õigus saada vastutavalt töötlejalt kinnitust selle kohta, kas teda käsitlevaid isikuandmeid töödeldakse, ning sellisel juhul tutvuda isikuandmete ja nende töötlemise kohta käiva teabega (vt täpsemalt IKÜM artikkel 15). Sageli on vastav teave esitatud nn privaatsustingimustes. Vastutav töötleja peab esitama ka töödeldavate isikuandmete koopia. Kui andmesubjekt taotleb lisakoopiaid, võib vastutav töötleja küsida mõistlikku tasu halduskulude katmiseks. Kui andmesubjekt esitab taotluse elektrooniliselt, esitatakse ka teave üldkasutatavate elektrooniliste vahendite kaudu, kui andmesubjekt ei taotle teisiti.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- **Andmete parandamine**
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjektil on õigus nõuda, et vastutav töötleja parandaks põhjendamatu viivitusega teda puudutavad ebaõiged isikuandmed. Võttes arvesse andmete töötlemise eesmärgi, on andmesubjektil õigus nõuda mittetäielike isikuandmete täiendamist, sealhulgas täiendava õiendi esitamise teel. Andmeanalüütika kontekstis tasub mõelda, milliseid tehnilisi lahendusi kasutada, et tagada andmete muutmise õiguse rakendamine. Võib tekkida olukordi, kus mõne andmepunkti muutumisel tuleb osa juba tehtud tööst kõrvale jätta või uuesti teha.

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- **Andmete kustutamine**
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjektil on õigus nõuda oma isikuandmete kustutamist. Jällegi ei ole tegemist absoluutse õigusega. Pigem on kustutamise juhtumid selgelt piiritletud (vt IKÜM artikkel 17). Andmeanalüütika kontekstis tasub (sarnaselt andmete muutmise õigusega) mõelda, kuidas tehniline lahendus võimaldab ühe konkreetse andmesubjekti kohta käivaid andmeid leida ja kustutada, kui andmesubjekt peaks esitama vastava põhjendatud taotluse.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- **Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele**
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjektil on õigus nõuda vastutavalt töötlejalt isikuandmete töötlemise piiramist muuhulgas juhul, kui andmesubjekt on esitanud isikuandmete automatiseeritud töötlemise suhtes IKÜM artikli 21 lõike 1 kohaselt vastuväite (vt ka selgitused järgmise slaidi kohta). Isikuandmete töötlemise piiramine kehtib vähemalt ajal kuni kontrollitakse, kas vastutava töötleja õiguspärased põhjused kaaluvad üles andmesubjekti põhjused. Kui isikuandmete töötlemist on piiratud, võib selliseid isikuandmeid töödelda (välja arvatud säilitamine) ainult andmesubjekti nõusolekul või õigusnõuete koostamiseks, esitamiseks või kaitsmiseks või teise füüsilise või juriidilise isiku õiguste kaitsmiseks või seoses liidu või liikmesriigi olulise avaliku huviga.

ANDMESUBJEKTI ÕIGUSED

Üldjuhul kuni
1 kuu
vastamiseks

- Selge teave ja teavitamine
- Andmetega tutvumine
- Andmete parandamine
- Andmete kustutamine
- Õigus isikuandmete töötlemise piiramisele
- Õigus esitada vastuväiteid

Andmesubjektil on õigus oma konkreetsest olukorrast lähtudes esitada igal ajal vastuväiteid teda puudutavate isikuandmete töötlemise suhtes, mis toimub õigustatud huvi alusel või on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. Vastutav töötleja ei töötle isikuandmeid edasi, välja arvatud juhul, kui vastutav töötleja tõendab, et töödeldakse mõjuval õiguspärasel põhjusel, mis kaalub üles andmesubjekti huvid, õigused ja vabadused, või õigusnõuete koostamise, esitamise või kaitsmise eesmärgil.

Selle õiguse kontekstis võib olulist abi olla põhjalikult läbi viidud mõjuhinnangust. Kuigi andmesubjekti taotluse saamisel tuleb isikuandmete töötlemise toimingut hinnata taotluse aja seisuga, siis on kahtlemata abi ka varasemast mõjuhinnangust. Kui töötlemise olulised asjaolud ei ole muutunud, siis võivad rakenduda ka taotlusele vastamisel samad põhjendused nagu esialgu mõjuhinnangus kaalutud.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

AKI PRAKTIKA – SUNNIRAHA 2020

Sunniraha
määrad
tõusevad

- Väiksemate rikkumiste eest sunniraha endiselt **2000 eurot**, kuid juba on näha ka oluliselt kõrgemaid määrasid:
- tööalase e-posti osas selgituste edastamata jätmise eest kohaldub **sunniraha 4000 eurot**;
- e-posti kasutamise reeglite ja andmekaitsetingimuste edastamata jätmise eest kohaldub **sunniraha 6000 eurot**;
- sunniraha iga likvideerimata kaamera (tualettruumides) kohta **6000 eurot**.

Näiteid praktikast. Kuigi sunniraha maksimaalne määr on IKS-is sätestatu kohaselt oluliselt suurem (sunniraha kohaldamise igakordne ülemmäär on kuni 20 000 000 eurot või ettevõtja puhul kuni 4 protsenti tema eelmise majandusaasta ülemaailmsest aastasest kogukäibest, olenevalt sellest, kumb summa on suurem), siis on selgelt märgata trendi ka seni tagasihoidlikena püsinud sunnirahamäärade tõstmise suunas. Iseenesest on see tervitatav, kuivõrd nii mõnelegi andmetöötajale on just selline „motivatsioon“ kõige tõhusam.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

UUDISHIMUPÄRINGUD

Uudishimupäring tõi väärteotrahvi

17.08.2020

Politseiteenistuja ja tervishoiutöötaja said Andmekaitse Inspeksiioonilt kiirmenetluse korras väärteotrahvi uudishimupäringu eest.

Nii tervishoiutöötajal kui politseiteenistujal puudus päringute tegemiseks õiguslik alus, st puudus teenistusülesandest tulenev teadmismajadus ning mõlemal juhul oli töandja infosüsteemi kasutusreeglid ja andmekaitseõudeid töötajatele tutvustanud.

Vaatamata sellele tegi politseiteenistuja uudishimupäringuid oma tulevase abikaasa ja tema pereliikme kohta MIS ja Kairi süsteemis kokku kolmel korral. Tervishoiutöötaja uuris kolmanda isiku palve peale e-tervise infosüsteemist infot kiirabi väljakutse kohta kindla inimese juurde.

Uudishimupäringute eest määrati töötajatele väärteotrahvi. Politseiteenistuja pidi karistuseks maksma 48 eurot ja tervishoiutöötaja 56 eurot.

Isikuandmete töötlemise nõuete rikkumise eest võib kiirmenetluses määrata füüsilisele isikule rahatrahvi kuni 800 eurot (200 trahviühikut). Karistuse määramisel on arvestatud asjaoluga, et isikud kahetsesid tegu ja olid nõus kiirmenetlusega.

<https://www.aki.ee/et/uudised/uudishimuparing-toi-vaarteotrahvi>

Erinevate infosüsteemide väljatöötamisel tasub mõelda, kuidas minimaliseerida uudishimupäringute tegemise võimalus. Ka andmeanalüütika mudelite puhul peaks kaaluma, kuidas välistada põhjendamatute päringute tegemine ja liiga lihtsalt info hankimine. Kuivõrd andmeanalüütika pakub väga võimsaid tööriistu, tuleb kindlasti neid võimalusi tasakaalustada asjakohaste kaitsemeetmetega.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

VASTUTUSEST KOHTUPRAKTIKAS

- Stuttgart'i kõrgem ringkonnakohus leidis, et isikuandmete kaitse üldmäärus ei muuda üldist põhimõtet, mille järgi hagejal on tõendamiskohustus näidata kostja kohustuse rikkumist.
- Euroopa Liidu õigus ei sisalda tsiviilkohtumenetluse tõendamiskohustuse osas erireegleid.
- Hageja peab kahju hüvitamise nõudmisel tõendama hagi aluseks olevaid asjaolusid.

<https://eugd.org/olg-stuttgart-9-u-34-21/>

Isikuandmete vastutavate töötajate jaoks mõnevõrra kergendava kohtupraktikana võiks aga välja tuua Stuttgarti kohtus tehtud lahendi (mida loomulikult saab rakendada ainult ühe võimaliku tõlgendamisargumendina), milles kohus asus seisukohale, et IKÜM sätestatud vastutuse põhimõtte ei pööra siiski ümber menetlusõiguses ette nähtud tõendamiskoormist.

Kohtuasja algatas Mastercard'i kliendiprogrammiga liitnud tarbija, kes nõudis hüvitist selle eest, et tema isikuandmed olid häkkeri poolt programmist varastatud ning hiljem veebis avalikustatud. Isik väitis, et sellest järeldub vastutava töötaja poolt IKÜM põhimõtete rikkumine ehk IKÜM artiklis 32 nõutud asjakohaste tehniliste ja organisatsiooniliste turvameetmete kasutusele võtmata jätmine. Küsimus keerles muuhulgas selle ümber, kas artikli 82 lõige 3 sätestab tõendamiskohustuse ümberpööramise selliselt, et vastutav töötaja peaks tõendama, et ta pole IKÜM reegleid rikkunud.

Kohus käsitles üksikasjalikult küsimust, kas IKÜM võimaldab andmesubjektil privaatsusnõuete võimalikule eiramisele üksnes umbkaudselt viidata ja vastutaval töötajal lasuks selletõttu IKÜM artikli 5 lõikes 2 sätestatud vastutuspõhimõtte kohaselt kohustus näidata, et rikkumist ei ole toimunud. Kohus jõudis järeldusele, et sellist nõuet IKÜM-ist siiski ei tulene. Tsiviilkohtumenetluses peavad pooled ise tõendama asjaolusid, millele nende nõuded tuginevad.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Käesolev õppematerjal on valminud koolituse „Lihtsalt ja arusaadavalt: isikuandmete töötlemine andmeanalüütikas“ põhjal. Koolitus toimus 17. juuni 2021. Koolitus toimus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel Euroopa Liidu struktuuritoetuse toetuskeemist „Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine“, mida viib ellu Riigi Infosüsteemi Amet ja rahastab Euroopa Regionaalarengu Fond.

Koolitusel ega selle materjalides edastatud info ei ole käsitletav õigusnõuna ning sellele ei tohiks tugineda mistahes otsuste langetamisel. Iga konkreetse juhtumi asjaoludes võib esineda erisusi, mida koolituse raames ei käsitletud. Koolituse slaididel, selgitustes ja suuliselt antud ettekandes sisalduv info on sageli esitatud märksõnadena ja/või käsitleb ainult mõnda konkreetset näidet. Seega ei ole esitatud tõlgendused ega soovitusel kohaldatavad igas olukorras.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks